

Альтернативна доповідь про виконання Україною
Міжнародного пакту про громадянські та політичні права

**Імплементация Урядом
Заключних рекомендацій Комітету з прав людини,
наданих за результатами розгляду Державної доповіді VII циклу**

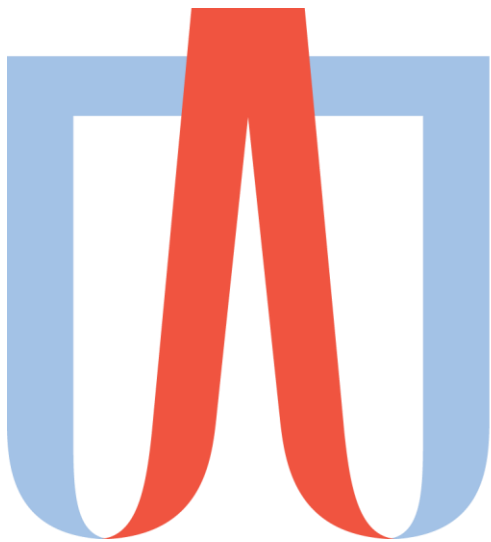
Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ) – найбільша асоціація правозахисних організацій України, що об'єднує 27 правозахисних недержавних організацій. Спілка сприяє розвитку гуманного суспільства, що базується на повазі до людського життя, гідності та гармонійних стосунків між людиною, державою і природою через створення платформи для співпраці між членами Спілки та іншими учасниками правозахисного руху.

04070, м. Київ, вул. Фролівська, 3/34

Тел. +38 044 485 17 92; факс +38 044 245 99 24.,

<http://www.helsinki.org.ua>

e-mail: office@helsinki.org.ua

УКРАЇНСЬКА ГЕЛЬСІНСЬКА СПІЛКА З ПРАВ ЛЮДИНИ

8-9 червня 2013 року Комітет ООН з прав людини розглянув 7-му періодичну доповідь, надану Україною щодо виконання положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, а 23 липня 2013 року на 3002-му засіданні (CCPR/C/SR.3002) він прийняв заключні зауваження. За результатами розгляду Україні було надано близько 23 рекомендацій, що стосувалися таких напрямків, як боротьба з дискримінацією та расизмом, забезпечення гендерної рівності та свободи слова, запобігання жорстокому поводженню та домашньому насильству, викорінення торгівлі людьми.

Розглядаючи виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, УГСПЛ підготувала альтернативну доповідь беручи до уваги виклики правам людини зумовлені збройним конфліктом.

5. Державі-учасниці слід ужити заходів для забезпечення належної підготовки суддів і співробітників правоохоронних органів, що дозволить їм застосовувати і тлумачити внутрішнє законодавство у світлі Пакту і поширювати знання про положення Пакту серед юристів і широкої громадськості для того, щоб вони могли посилалися на його положення в судах. Державі-учасниці слід включити у свою наступну періодичну доповідь докладні приклади застосування Пакту внутрішніми судами, а також доступу до засобів правового захисту, які передбачені в законодавстві для громадян, які заявляють про порушення прав, передбачених Пактом.

5.1. Доводиться констатувати, що у навчальних програмах з підготовки суддів та апаратів судів окремо не приділяється уваги вивченню положень Пакту, хоча знання конвенцій та міжнародних договорів, ратифікованих Україною, є одним із вимірів змісту освіти суддів¹. Водночас розглядаються питання Європейської конвенції захисту прав людини та основоположних свобод і практики ЄСПЛ².

5.2. Зважаючи на виклики правам людини, спричинені збройним конфліктом, як окрема лекція або тренінг розглядається питання забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та населення, постраждалого від конфлікту³.

5.3. Не виокремлено положень Пакту і в навчальних програмах Національної поліції. Теми навчання поліцейських стосуються Загальної декларації прав людини, прав людей з інвалідністю, інтеграції осіб ромської національності, протидії дискримінації та злочинам на ґрунті ненависті. Проведені лекції стосувалися також питань, пов'язаних із правами людини під час затримання та протидії неналежному поведженню⁴.

5.3. Збройний конфлікт та необхідність запобігання порушенням прав людини з боку військовослужбовців актуалізували необхідність проведення навчання для підрозділів Збройних Сил та Національної гвардії. Навчальні курси «Основи міжнародного гуманітарного права» та «Основи прав людини» лише у березні 2017 було включено до програми підготовки службовців Національної гвардії⁵. Курси з міжнародного гуманітарного права введено й до навчальних програм у вищих навчальних закладах, що здійснюють підготовку фахівців-військовослужбовців⁶. У березні 2017 затверджено інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України⁷.

¹ Концепція національних стандартів освіти суддів України // Національна школа суддів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nsj.gov.ua/ua/about/symbols/>

² Вивчення конвенції та практики ЄСПЛ // Національна школа суддів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nsj.gov.ua/ua/training/vivchennya-konventsii-ta-praktiki-espl/>

³ Як приклад, Стандартизована програма підготовки суддів апеляційних адміністративних судів // Національна школа суддів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://goo.gl/iTkkaL>

⁴ За матеріалами моніторингу «Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» // Національний індекс прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://hro.org.ua/index.php?r=9#341_3

⁵ Там само

⁶ Як приклад, відкриття класу в Національному університеті оборони України // Міністерство оборони України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/news/2017/06/13/u-nacjonalnomu-universiteti-oboroni-ukraini-vidkrili-klas->

5.4. Статистика щодо застосування положень Пакту національними судами не ведеться. Міністерство юстиції України повідомляє про застосування міжнародного договору чи окремих його положень у більше ніж 14 тисяч рішень⁸. Водночас огляд Єдиного реєстру судових рішень свідчить, що суди посилаються на положення Пакту разом з іншими міжнародними та регіональними договорами у справах, пов'язаних із доступом до правосуддя, майновими правами, правом на шлюб та сім'ю, правом на свободу та інші. У 2017 р. положення Пакту згадувалось у 727 рішеннях цивільного судочинства: у першій інстанції – 765 рішень, апеляційній – 27 і жодного – у касаційній інстанції. У кримінальному процесі положення пакту згадувалось у 84 вироках першої інстанції та 4 апеляційних – усього 88 рішень. В адміністративному судочинстві застосування Пакту здійснювалось у 648 справах – перша інстанція, 592 та 56 – в апеляційній.

6. Державі-учасниці слід переглянути свою позицію щодо Міркувань, які прийняв Комітет до Першого Факультативного протоколу. Їй слід ужити всіх необхідних заходів для створення механізмів і належних процедур, зокрема можливість перегляду судових рішень у справах, скорочення терміну тюремного ув'язнення і виплати добровільної компенсації для виконання у повному обсязі Міркувань Комітету з метою забезпечення ефективного правового захисту в разі порушення Пакту відповідно до п. 3 ст. 2 Пакту».

6.1. На жаль, подана Комітету інформація у проміжній доповіді заінтересованих сторін залишається актуальною.⁹

6.2. Спробу вирішення поставлених через рекомендацію питань було закладено в законопроекті від 19 травня 2015 р. У проекті пропонується передбачити, що підставами для перегляду судових рішень Верховним Судом України повинні бути не тільки рішення міжнародної судової установи, а й також рішення відповідного органу міжнародної організації, якими встановлено порушення Україною міжнародних зобов'язань під час вирішення справи судом¹⁰. Лише у березні 2018 законопроект включено до порядку денного Верховної Ради, проте досі не розглянуто.

[pidgotovki-z-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-prava/](#), а також відповідні програми у Військовому інституті телекомунікації та інформатизації імені Героїв Крут // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viti.edu.ua/news/599>

⁷ Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 №164 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17>

⁸ Проект Державної доповіді VIII циклу про виконання Україною Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. - С. 6. // Міністерство юстиції України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/gromadski-obgovorennya-projektu-dopovidi-pro-vikonannya-mijnarodnogo-paktu-pro-gromadyanski-ta-politichni-prava>

⁹ Interim stakeholders Report for the interim reporting of Ukraine on the status of implementation of The International Covenant on Civil and Political Rights. Kyiv, 2016. – P. 6 – 7.

¹⁰ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання рішень міжнародних організацій з метою захисту прав людини // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55226

6.3. Водночас у проекті Постанови ВРУ пропонується повернути зазначений законопроект на доопрацювання¹¹ з тих підстав, що «<...> у законопроекті не враховано, що за своєю природою рішення цих міжнародних організацій не є судовими актами, оскільки відповідні міжнародні організації не є судовими установами, які здійснюють свою діяльність у процесуальному порядку, властивому для судових інстанцій. Тому за своєю природою їх рішення, які можуть мати різну форму, є документами загального характеру, в яких переважно містяться рекомендації державам вжити заходів щодо недопущення порушень відповідних прав і свобод людини і громадянина»¹².

Інші аспекти імплементації.

6.4. Збройний конфлікт, що триває в Україні, актуалізував питання дотримання норм міжнародного гуманітарного права та виявив недостатню відповідність національного законодавства нормам МГП. З метою розв'язання цієї проблеми Комітет Верховної Ради України з прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин з участю експертів УГСПЛ, інших неурядових організацій розробляється відповідний законопроект.

7. Державі-учасниці слід надати апарату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини додаткові фінансові та людські ресурси, співмірні з його розширеною роллю, щоб забезпечити виконання його нинішніх повноважень і надати йому можливість ефективно виконувати свої нові функції. Слід також створити регіональні відділення секретаріату Уповноваженого з прав людини, як це і планувалося.

7.1. На жаль, процедура обрання нового Уповноваженого Верховної Ради з прав людини може стати викликом його незалежності та довіри до діяльності омбудсмана з боку громадянського суспільства. Сумніви у легітимності обрання омбудсмана були викликані двома причинами. Перша пов'язана із термінами голосування за кандидатів: «З незрозумілих причин голосування за визначені кандидатури не відбулось у встановлені законом строки»¹³. Таке голосування повинно відбутись «<...> не пізніше ніж через двадцять днів після закінчення строку для висунування кандидатів для участі у виборах»¹⁴. Натомість голосування за кандидатури майбутнього омбудсмана затрималося майже на 10 місяців. Друга пов'язана зі

¹¹ Проект Постанови про повернення на доопрацювання проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання рішень міжнародних організацій з метою захисту прав людини // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59237

¹² Висновок Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності до проекту Закону «про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання рішень міжнародних організацій з метою захисту прав людини» від 18.05.2016 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55226.

¹³ Звернення Правозахисного порядку денного щодо процедури обрання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/zvernennya-pravozahysnoho-poryadku-dennoho-schodo-protsedury-obrannya-upovnovazhenoho-verhovnoji-rady-ukrajiny-z-prav-lyudyny/>

¹⁴ Ч. 3 ст. 6 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>

зміною порядку голосування: «Посеред процесу обрання Уповноваженого у неприпустимий спосіб було внесено зміни до закону про регламент Верховної Ради та змінено процедуру порядку обрання Уповноваженого. При цьому спеціальний закон про Уповноваженого до сьогодні містить норми, які вимагають проведення процедури таємного голосування за кандидатів.»¹⁵

7.2. На спроможність Національного превентивного механізму може вплинути зміна структури офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а саме виконання однією посадовою особою одночасно функцій представника, функцій реалізації Національного превентивного механізму і дотримання процесуальних прав¹⁶.

7.3. Зміна структури секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини може вплинути й на спроможність реалізації інших напрямів. Наразі цей вплив оцінити важко. Однак скасування посади Представника Уповноваженого з питань дотримання прав внутрішньо переміщених осіб здається передчасним, зважаючи на виклики забезпечення прав ВПО. Неоднозначно сприймається об'єднання широкого спектру питань (недискримінація, гендерна рівність, дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та осіб, що проживають на тимчасово окупованій території) у два відділи одного управління¹⁷.

8. Державі-учасниці слід і далі вдосконалювати своє антидискримінаційне законодавство для забезпечення належного захисту від дискримінації відповідно до Пакту та інших міжнародних стандартів у галузі прав людини. Державі-учасниці слід включити явним чином сексуальну орієнтацію і гендерну ідентичність у перелік заборонених підстав для дискримінації, а також забезпечити жертвам дискримінації ефективні і належні засоби правового захисту з належним урахуванням Зауваження загального порядку №31 (2004 р.) про характер загального правового зобов'язання, що накладається на держави-учасниці Пакту. Слід також гарантувати, щоб особи, винні у дискримінації, несли адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність у відповідних випадках.

8.1. Незважаючи на прийняття Антидискримінаційного закону¹⁸ та наявність норм стосовно дотримання принципу рівності в інших законах України, говорити про дієвий механізм боротьби з дискримінацією не доводиться. Однією з причин є те, що різні

¹⁵ Звернення Правозахисного порядку денного щодо процедури обрання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/zvernennya-pravozahysnoho-poryadku-dennoho-schodo-prosedury-obrannya-upovnovazhenoho-verhovnoji-rady-ukrajiny-z-prav-lyudyny/>

¹⁶ Інформація про фінансово-господарську діяльність Секретаріату // Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/informatsiya-pro-finansovo-gospodarsku-diyalnist-sekretariatu/>

¹⁷ Там само

¹⁸ Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 №5207-VI // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

законодавчі акти не тільки містять різний перелік ознак, за якими заборонено дискримінацію (Конституція України, Антидискримінаційний закон, Кримінальний Кодекс України, виборче законодавство), але й у різних законах міститься різне визначення дискримінації.

8.2. Формальне декларування адміністративної та цивільної відповідальності за дискримінацію в Антидискримінаційному законі у поєднанні з наявністю відповідальності за дискримінацію лише в межах кримінального процесу не дають змоги захистити жертв дискримінації. Наразі особа може звернутися до суду зі скаргою на дискримінацію в межах цивільної чи адміністративної процедури, однак ані Цивільний, ані Адміністративний Кодекс не містять відповідних статей та санкцій щодо порушника¹⁹.

8.3. Частково змінити ситуацію покликаний законопроект²⁰, яким зокрема пропонується: декриміналізувати відповідальність за дискримінацію, вилучивши зі ст. 161 Кримінального кодексу України частину, яка стосується прямих та непрямих обмежень прав; запровадити механізм адміністративної відповідальності через доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення ст. 188-49, яка буде стосуватись порушення законодавства про запобігання та протидію дискримінації. Крім того, проектом пропонується ввести додаткові форми дискримінації: «віктимізація» та «відмова в розумному пристосуванні», доповнити Закон визначеннями «множинна дискримінація» та «дискримінація за асоціацією». Однак понад два роки Верховна Рада України зволікає з розглядом цього законопроекту у другому читанні.

8.4. Доводиться констатувати відсутність законодавчих ініціатив, спрямованих на розширення переліку захищених ознак, зокрема ознаки «стан здоров'я», «сексуальна орієнтація», «гендерна ідентичність». Щодо двох останніх, то спостерігається категоричне несприйняття та протидія їх закріпленню на законодавчому рівні.

8.5. Як приклад, розгляд Верховною Радою України питання про приєднання до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству²¹, ратифікацію якої відкладено. Перешкодою стала наявність у тексті договору термінів «гендер» та «сексуальна орієнтація», що для частини народних депутатів асоціюється з «загрозою сімейним цінностям» та «пропагандою гомосексуальних шлюбів»²². Водночас із проекту Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству»²³ вже у першому

¹⁹ Універсальний періодичний огляд. Альтернативний вимір. Компіляція альтернативних доповідей організацій громадянського суспільства. С. 85.

²⁰ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу) №3501 від 20.11.2015 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57162

²¹ Проект Закону «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» №0119 від 14.11.2016 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60492

²² Протидія дискримінації. Річна доповідь правозахисних організацій «Права людини в Україні 2017» // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/publications/richna-dopovid-pravozahysnyh-orhanizatsij-prava-lyudyny-v-ukrajini-2017/>

²³ Проект Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» №5294 від 20.10.2016 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60306

читанні було вилучено такі поняття, як: «гендерно обумовлене насильство», «гендерні стереотипи», «гендерний підхід», «сексуальна орієнтація», «гендерна ідентичність», внаслідок чого Закон²⁴ було прийнято без відповідних уточнень. Іншим прикладом може слугувати «неможливість», з позиції Уряду, виконати захід плану дій з реалізації «Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року»²⁵, у якому передбачається розробка законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар. Пояснюється це численними зверненнями рад обласного та міського рівня, громадськими та релігійними організаціями стосовно неприйнятності заходу²⁶.

8.6. Віддаючи належне зняттю з розгляду Верховною Радою України законопроектів №1155 та №0945 (так званих законопроектів «про пропаганду гомосексуалізму»), змушені констатувати, що подібні неоднозначні законодавчі ініціативи мають місце²⁷.

8.7. Внаслідок збройного конфлікту виникли категорії осіб, що особливо потерпають від дискримінації – внутрішньо переміщені особи та мешканці тимчасово окупованих територій, виокремлення яких не передбачено антидискримінаційним законодавством. Національне законодавство містить положення, які призводять до дискримінації зазначених категорій осіб, зокрема щодо прав, визначених Пактом.

8.8. Як приклад, обмеження виборчих прав внутрішньо переміщених осіб на місцевому рівні та обрання народних депутатів України в одномандатних округах. Приблизно 4% виборців виключені з відповідного виборчого процесу²⁸. Незважаючи на низку законодавчих ініціатив, ситуація досі не змінилась²⁹.

8.9. Серед інших проблемних моментів українського законодавства залишаються без належної уваги необхідні зміни до Кримінального Кодексу. Так, ст. 115, 121, 122, 126 та інші, що стосуються так званих «злочинів на ґрунті нетерпимості», визначають ці злочини як такі, що скоєні виключно за мотивом «расової, національної чи релігійної нетерпимості», що унеможливорює ефективне розслідування та відповідну кваліфікацію таких злочинів, якщо вони

²⁴ Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

²⁵ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 №1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» // Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248740679>

²⁶ Звіт щодо виконання Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини за I квартал 2018 року // Національний індекс прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hro.org.ua/files/docs/1525590085.docx>

²⁷ Серед останніх ініціатив – Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо заборони публічного прояву будь-яких видів сексуальної орієнтації)» №8489 від 15.06.2018 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64237

²⁸ Майже 4% виборців України не можуть голосувати на місцевих виборах, - експерти «Групи Впливу» // Донецька обласна організація ВГО «Комітет Виборців України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cvu.dn.ua/uk/news/mayzhe-4-vyborciv-ukrayiny-ne-mozhut-golosuvaty-na-miscevyh-vyborah-eksperty-grupy-vplyvu>

²⁹ Участь в управлінні державними справами – 2017 // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/uchast-v-upravlinni-derzhavnymy-spravamy-2017/>

скоєні з інших мотивів. Цей недолік мав би бути виправлений ще у 2016 р.³⁰. Однак на сьогодні відповідний законопроект не оприлюднено.

9. Державі-учасниці слід активізувати свої зусилля щодо забезпечення справедливого представництва жінок у парламенті та на найвищому рівні в уряді у конкретні терміни, в тому числі через прийняття тимчасових спеціальних заходів з метою виконання положень Пакту. Їй слід прийняти державну програму щодо забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків, а також інші заходи, спрямовані на забезпечення гендерної рівності, і ефективно впровадити їх у життя.

9.1. Упродовж останніх років держава вживає низку заходів щодо забезпечення гендерної рівності у різних сферах суспільно-політичних відносин. Затверджено «Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року»³¹. У програмі, зокрема, передбачено: вдосконалення нормативно-правової бази, механізму проведення гендерно-правової експертизи та впровадження статистичних показників у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; збільшення частки жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних та місцевих рад (міст обласного значення). Водночас деякі напрями Програми видаються недостатніми, особливо в частині забезпечення рівності прав у контексті збройного конфлікту. У документі звертається увага лише на необхідність: «проведення заходів з інформування внутрішньо переміщених осіб щодо можливостей доступу до медичних, освітніх, соціальних послуг, зайнятості та правосуддя тощо»³². Це з огляду на те, що жінки з числа внутрішньо переміщених осіб більше потерпають від множинної дискримінації, ніж чоловіки-ВПО³³. Ситуацію у цій сфері може поліпшити Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року³⁴. Залишається сподіватися на ефективнішу реалізацію стратегічних пріоритетів у цій сфері, оскільки сьогоднішнє їх виконання не видається надто оптимістичним³⁵.

³⁰ Відповідно до Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини

³¹ Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2018 №273 «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#n12>

³² Там само

³³ Там само Жінки-переселенки більш соціально незахищені та дискриміновані, ніж чоловіки – дослідження // Центр інформації про права людини [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://humanrights.org.ua/material/zhinkipereselenki_bilsh_socialno_nezahishheni_ta_diskriminovani_nizh_choloviki_doslidzhennja

³⁴ Затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 №113-р. // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>

³⁵ Як приклад, із 67 пунктів, що стосуються прав жінок, станом на кінець 2017 р. тільки 13 (або 19%) були виконані повністю, ще 9 (13%) – виконані частково. У стані виконання значилися 32 заходи (47%), навіть незважаючи на те, що термін виконання значної частини з них сплив іще у 2015 – 2016 рр. Невиконаних і таких, інформацію про виконання яких було надано не по суті – 14 (або 21%). // Права жінок – 2017 // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-2017/>

Інший приклад, – розроблена ще у 2016 р. Стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти

9.2. Вітаючи запровадження Кабінетом Міністрів України у 2017 р. інституції Урядового уповноваженого з питань гендерної політики із затвердженням відповідного Положення³⁶, експерти вбачають виклик у дещо вузьких її повноваженнях³⁷. Водночас позитивний вплив на інституційний механізм справляє призначення Радників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків³⁸.

9.3. У 2015 р. введено норму, згідно із якою 10% обсягу державного фінансування політичних партій розподіляється між політичними партіями, які за результатами виборів до Верховної Ради України мають представництво однієї статі не більше двох третин депутатів³⁹. Водночас рівень представництва жінок у Верховній Раді залишається невисоким: 371 чоловік та 52 жінки⁴⁰. Законодавство також декларує мінімальну 30% квоту кількості однієї статі у виборчому списку кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати місцевих рад від політичних партій⁴¹. Однак жодних санкцій стосовно політичних партій, які не виконали квоти, не передбачено⁴². За результатами місцевих виборів 2015 р., до міських рад м. Києва та міст-обласних центрів (22 міські ради) обрано 214 депутаток та 969 депутатів – (18,1%, середній рівень представництва). До 22 обласних рад обрано 252 депутатки та 1422 депутати – 15% відповідно. Порівняно з попередніми виборами ситуація із представництвом жінок поліпшилась лише на 3%⁴³.

9.4. На вирішення проблеми гендерного дисбалансу спрямована й Стратегія реформування державного управління України⁴⁴, хоча у Плані заходів до Стратегії відповідні

«Освіта: гендерний вимір – 2020»³⁵, якою зокрема передбачено проведення гендерної експертизи нормативної бази у сфері освіти та розроблення освітніх стандартів з урахуванням гендерної складової досі не затверджена Кабінетом Міністрів України

³⁶ Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2017 №390 «Про Урядового уповноваженого з питань гендерної рівності» // Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250049925>

³⁷ Як приклад, повноваження: одержання інформації від посадових осіб та організацій, підготовка запитів та звітів, інформування громадськості через засоби масової інформації про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ініціювання створення експертних груп, скликання нарад, участь у засіданнях Кабінету Міністрів та інших урядових структур із правом дорадчого голосу // Права жінок – 2017 // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-2017/>

³⁸ Радники, призначені у Міністерствах – оборони, внутрішніх справ, освіти і науки, а також у 10 областях країни

³⁹ Ч. 1 ст. 17.5 Закону України «Про політичні партії» // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14/para0271#o271>

⁴⁰ У попередньому скликанні було на 5 жінок менше (47 депутаток)

⁴¹ Ч. 10 ст. 8 Закону України «Про політичні партії» вказує на відповідну норму у статутах політичних партій // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>. Ч.3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори» передбачає відповідну необхідність у виборчих списках кандидатів від політичних партій // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/595-19>

⁴² Напередодні місцевих виборів 2015 р. Центральна виборча комісія своєю постановою №362 «Про Роз'яснення щодо застосування деяких положень ЗУ “Про місцеві вибори”...» взагалі скасувала обов'язковість запровадження гендерних квот, зазначаючи, що «відмова в реєстрації кандидатів у депутати <...> з підстав недотримання положення Закону щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках <...> не допускається» // Права жінок – 2016 // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-blah-a-uvarova-o/>

⁴³ Фінальний звіт за результатами гендерного моніторингу на місцевих виборах 2015 року в Україні // ВГО «Комітет виборців України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:finalnyi-zvit-za-rezultatamy-gendernogo-monitoryngu-2015>

⁴⁴ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 №474-р «Деякі питання реформування державного управління України» // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80/print1452881860522917>

питання не відображені. Кількість жінок у секторі державного управління теж незначна: із 17 державних секретарів – 2 жінки; з 35 осіб, призначених на керівні посади державної служби у центральні органи виконавчої влади, – 5; серед 75 призначених голів районних держадміністрацій – 17 жінок⁴⁵.

10. Визнаючи різноманітність моральних норм і культур на міжнародному рівні, Комітет нагадує, що всі держави-учасниці повинні завжди дотримуватися принципів універсальності прав людини і недискримінації. Зважаючи на це, державі-учасниці слід заявити ясно і офіційно, що вона не допускає ніяких форм соціальної стигматизації гомосексуальності, бісексуальності або транссексуальності або ненависницької риторики, дискримінації та насильства щодо осіб за ознакою їхньої сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Державі-учасниці слід забезпечити ефективний захист осіб, що належать до ЛГБТ і забезпечити розслідування, кримінальне переслідування і покарання будь-яких актів насильства, мотивованих сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю жертви. Їй також слід ужити всіх необхідних заходів для забезпечення здійснення на практиці прав на свободу вираження думок і свободу зборів осіб, що відносяться до ЛГБТ, і захисників їхніх прав. Державі-учасниці слід також внести поправки до Наказу №60 та в інші закони і нормативно-правові акти для забезпечення того, щоб: 1) обов'язкова госпіталізація осіб, які потребують зміни (корекції) статі, до психіатричного закладу строком до 45 днів була замінена менш інвазивним заходом; 2) будь-яке медичне лікування здійснювалося в найкращих інтересах індивідуума з його/її згоди, обмежувалося лише абсолютно необхідними медичними процедурами і відповідало його/її власним бажанням, конкретним медичним потребам та ситуації; 3) будь-які образливі або несумісні вимоги до юридичного визнання зміни статі повинні бути скасовані. І нарешті, Комітет закликає державу-учасницю не допустити прийняття двох законопроектів «про пропаганду гомосексуалізму».

10.1. Відсутність ознак «сексуальна орієнтація», «гендерна ідентичність» у національному законодавстві, зокрема Кримінальному Кодексі України, ускладнює боротьбу зі злочинами на ґрунті нетерпимості. Експерти вважають, що: «залишається вкрай незадовільною практика розслідування «злочинів ненависті» за мотивами гомо- або трансфобії. «Як і раніше, слідчі намагаються усіяко ігнорувати гомофобну мотивацію злочинців, а часто й самі припускаються відверто гомофобної та непрофесійної поведінки стосовно ЛГБТ — жертв

⁴⁵ Ситуація із представництвом жінок на рівні прийняття рішень кардинально не змінилась, про що зазначено і у звіті з виконання Стратегії: «За результатами проведення конкурсів на зайняття вакансій державної служби категорії «А» за 2017 р. 23% таких посад займають жінки. Порівняно з 2016 роком показник майже не змінився (22%)» // Реформа державного управління. Звіт про виконання у 2016-2017 роках Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки. С. 42 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-u-2016-2017-rokakh-strategii-reformuvannya-derzhavnogo-upravlinnya-ukraini-na-2016-2020-roki.pdf>

злочинів⁴⁶. Більшість злочинів проти ЛГБТ кваліфікуються як хуліганство, проте потім навіть ці справи закривають у зв'язку із закінченням строків давності⁴⁷. Вразливість цих груп (жертва вважає, що поліція не буде розслідувати злочини проти неї, а також ризик виявлення сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності) істотно впливає на повідомлення або неповідомлення про такі злочини»⁴⁸.

10.2. Неоднаковою є статистика щодо цих злочинів. Із 49 зареєстрованих Національною поліцією України у 2015 р. справ за ст. 161 Кримінального кодексу України за ознакою сексуальної орієнтації була лише одна справа⁴⁹. За даними омбудсмена, протягом 2017 р. проводилось досудове розслідування у кримінальних провадженнях за 95 кримінальними правопорушеннями на ґрунті нетерпимості, з яких 2 провадження стосувались сексуальної орієнтації⁵⁰.

10.3. Інші дані подають неурядові організації. Із 391 опитаної особи з усієї України, враховуючи окуповані території, зі злочинами/інцидентами ненависті стикнулися: у 2014 р. – 123 особи; 2015 – 152; 2016 – 116⁵¹. У 2017 р. задокументовано 226 випадків дій на ґрунті гомофобії/трансфобії, дискримінації, а також інших порушень прав ЛГБТ в Україні (образи, приниження людської гідності, погрози – 134 кейси, фізичне насильство різного ступеня тяжкості – 92 тощо)⁵².

10.4. Хоча спостерігаються певні зрушення у забезпеченні мирних зібрань щодо рівності⁵³, поліції не завжди вдається захистити протестувальників від зіткнень із контр-демонстрантами⁵⁴. «Взагалі бездіяльність або надто пасивна реакція на жорстко агресивну поведінку супротивників ЛГБТ-заходів залишається характерною для української поліції, яка в таких випадках намагається лише відгородити жертв нападу від агресорів, але не поспішає покласти край очевидному порушенню громадського порядку та громадянських прав учасників

⁴⁶ УГСПЛ: «Закликаємо МВС удосконалити закон щодо покарання за злочини ненависті» // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/uhspl-zaklykajemo-mvs-udoskonalyty-zakon-schodo-pokarannya-za-zlochyny-nenavysti/>

⁴⁷ Більшість злочинів проти представників ЛГБТ кваліфікують як хуліганство // Громадське ТВ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/bilshist-zlochyniv-proty-predstavnykiv-lhbt-spilnoty-kvalifikuiut-iak-khulihanstvo-dyrektora-ho-kyivpraid>

⁴⁸ Злочини на ґрунті ненависті // Точка опори [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://t-o.org.ua/zlochunu-na-grunvi-nenavisti/>

⁴⁹ У Нацполіції створено контактний центр від України з питань злочинів, скоєних на ґрунті ненависті (інфографіка) // Національна поліція України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1830725>

⁵⁰ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні». К. 2018. 661 с. С. 520.

⁵¹ Обличчя ненависті. Злочини та інциденти на ґрунті гомофобії і трансфобії в Україні у 2014-2017 роках. Видання друге, виправлене та доповнене. / Центр «Наш світ». – К: Центр «Наш світ», 2018. – 90 с. С. 4.

⁵² Обличчя ненависті. Злочини та інциденти на ґрунті гомофобії і трансфобії в Україні у 2014-2017 роках. Видання друге, виправлене та доповнене. / Центр «Наш світ». – К: Центр «Наш світ», 2018. – 90 с. С. 21.

⁵³ На піднесенні. Становище ЛГБТ в Україні у 2017 році. / Центр «Наш світ». – К.: Центр «Наш світ», 2018. – 55 с. С. 9.

⁵⁴ У Львові зірвали проведення ЛГБТ-фестивалю // Радіо Свобода [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/27623385.html>. У Запоріжжі / Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні». К. 2018. 661 с. С. 529. Невеликі акції ЛГБТ спільноти зірвано у Харкові та Херсоні. На піднесенні. Становище ЛГБТ в Україні у 2017 році. / Центр «Наш світ». – К.: Центр «Наш світ», 2018. – С. 9-10.

акції.»⁵⁵ Позитивною здається й тенденція зменшення кількості судових рішень щодо заборони мирних зібрань⁵⁶.

10.5. Внаслідок збройного конфлікту посилюється вплив ультраправих рухів, гомофобна діяльність яких викликає тривогу⁵⁷. За перше півріччя 2018 р. щонайменше 6 подій та заходів з тематики ЛГБТ було атаковано представниками таких рухів⁵⁸. У цих ситуаціях правоохоронці або не змогли зупинити нападників, або забороняли проведення заходу, мотивуючи заборону тим, що не можуть гарантувати безпеку його учасникам⁵⁹.

10.6. Новою тенденцією 2017 р. стало прийняття місцевими радами гомофобних звернень, у тому числі із закликами заборони мирних зібрань, пов'язаних із ЛГБТ, та вилучення із законодавства ознак «сексуальна орієнтація» та «гендерна ідентичність»⁶⁰. На жаль, для підбурювання до дискримінації використовуються й електронні петиції⁶¹.

11. Державі-учасниці слід активізувати свої зусилля з боротьби із ненависницькою риторикою і нападами на ґрунті расизму, зокрема через проведення інформаційно-пропагандистських кампаній, спрямованих на заохочення поваги до прав людини і терпимості до різноманітності. Державі-учасниці слід активізувати свої зусилля для забезпечення ретельного розслідування тверджень про скоєння злочинів на ґрунті ненависті, притягнення винних до відповідальності за ст. 161 Кримінального кодексу і в разі визнання їх винними призначення відповідного покарання, а також надання жертвам належної компенсації.

⁵⁵ На піднесенні. Становище ЛГБТ в Україні у 2017 році. / Центр «Наш світ». – К.: Центр «Наш світ», 2018. – 55 с. С. 10.

⁵⁶ Єдине судове рішення 2017 року // На піднесенні. Становище ЛГБТ в Україні у 2017 році. / Центр «Наш світ». – К.: Центр «Наш світ», 2018. – 55 с. С. 7.

⁵⁷ Ультраправий екстремізм як загроза українській демократії // Freedom House [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/report/special-reports/far-right-extremism-threat-ukrainian-democracy-ukrainian-translation>

⁵⁸ Йдеться про такі заходи: напад на відвідувачів офісу Queer Home Кривбас у Кривому Розі та зрив лекції про ЛГБТ-рух у Харкові // Ультраправий екстремізм як загроза українській демократії // Freedom House [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/report/special-reports/far-right-extremism-threat-ukrainian-democracy-ukrainian-translation>; зрив у травні лекції про права ЛГБТ-спільнот у Києві / Зрив лекції про ЛГБТ у Києві: ніхто не постраждав, відвідувачів вивели з будівлі // Громадське ТВ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/zryv-lektsii-pro-lhbt-u-kyievi-nikhto-ne-postrazhdav-vidviduvachiv-vyvely-z-budivli>; зрив фестивалю рівності у Чернівцях, намагання зірвати публічну дискусію «Права людини: проблема поширення ультраправих рухів в Україні» у рамках правозахисної програми фестивалю Docudays UA // Заява щодо зриву фестивалю рівності у Чернівцях // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/appeals/zayava-schodo-zryvu-festyvalyu-rivnosti-u-chernivtsyah/>

⁵⁹ Ультраправий екстремізм як загроза українській демократії // Freedom House [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/report/special-reports/far-right-extremism-threat-ukrainian-democracy-ukrainian-translation>

⁶⁰ У зверненнях до керівництва держави місцеві ради закликають: «Заборонити пропаганду різних видів девіантної статевої поведінки, у тому числі у формі так званих «маршів рівності», «прайдів», «гей-парадів», «фестивалів квір-культури» тощо; вилучити словосполучення «сексуальна орієнтація» і «гендерна ідентичність» із Кодексу законів про працю України та з інших законів, законопроектів і урядових документів // Протидія дискримінації – 2017 // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/publications/richna-dopovid-pravozahysnyh-orhanizatsij-prava-lyudyny-v-ukrajini-2017/>

⁶¹ На сайті Луцької міської ради було оприлюднено електронну петицію «Заборонити проведення акцій (парадів) секс-меншин у м. Луцьку», автором якої був працівник патрульної поліції // Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні». К., 2018. - 661 с. С. 530. Лише завдяки втручання представника Уповноваженого з прав людини із сайту Президента України була знята петиція на захист сімейних цінностей

11.1. Серед позитивних зрушень у цій сфері експерти виокремлюють: зміни у формі поліцейського протоколу про обставини скоєного злочину, який тепер містить графу для зазначення, що саме жертва вважає мотивом ненависті до неї; створення Національного контактного пункту з питань злочинів, скоєних на ґрунті ненависті та призначення спеціальних офіцерів поліції на регіональному рівні для контролю розслідувань у справах, у яких жертва вбачає мотив ненависті; інтенсивне навчання поліції, зокрема з боку ОБСЄ, на предмет ідентифікації злочинів, скоєних на ґрунті нетерпимості; збирання даних про правопорушення на ґрунті ненависті проти ЛГБТ осіб; розміщення у відділках поліції плакатів із закликами повідомляти про злочини на ґрунті ненависті, на яких зображено фото п'яти соціально незахищених груп⁶².

11.2. Водночас оцінити реальну кількість таких злочинів неможливо, оскільки потерпілі можуть не повідомляти правоохоронні органи про напади зокрема через брак довіри до системи та страх повторної віктимізації, а також через кваліфікацію таких злочинів як хуліганство. Серед недоліків розслідування злочинів на ґрунті нетерпимості доводиться виокремити неефективність дій слідчих, відмови в прийнятті заяв про злочин, затягування процесуальних дій тощо⁶³.

11.3. Лише у 2016 р. Національна поліція України вперше опублікувала статистику злочинів на ґрунті ненависті, інформацію щодо яких було внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань (додаток 1).

11.4. Незважаючи на певну кількість відкритих кримінальних проваджень, лише незначна частка з них потрапляє до суду. Згідно із Єдиним реєстром судових рішень, у 2016 р. ухвалено два вирокі, де особи були визнані винними у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 161 КК України, у 2017 та 2018 рр. – по 1 вироку.

11.5. У 2017 р. експерти не виявили випадків антисемітського насильства, тоді як за 2015 та 2016 рр. від насильницьких інцидентів постраждало 2 осіб. Окрім цього, задокументовано публічні прояви антисемітизму, зокрема у 2016 р. – 6 таких випадків^{64 65}.

⁶² Доповідь ЄКРН щодо України (п'ятий цикл моніторингу). Ухвалено 20 червня 2017 р. Опубліковано 19 вересня 2017 р. - С. 20 // Council of Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&ccd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjbvKnVlajcAhXNmLQKH aHFDOAQFggoMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Ft%2Fdghl%2Fmonitoring%2Fecri%2FCountry-by-country%2FUkraine%2FUKR-CbC-V-2017-038-UKR.pdf&usg=AOvVaw3ZHiUfOM5V8o8Ltkk_Q8cK

⁶³ Універсальний періодичний огляд. Альтернативний вимір. Компіляція альтернативних доповідей організацій громадянського суспільства. – С. 88.

⁶⁴ В. Лихачев. Антисемітизм в Україні, 2017. Доклад по итогам мониторинга // Група моніторингу прав національних меншинств [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kngu.org/sites/default/files/Antisemitism_in_Ukraine2017Rus_1.pdf

⁶⁵ У газеті «Чортківський вісник» 02.02.2018 вийшла стаття під заголовком «Жида чи євреї?» за підписом головного редактора. За інформацією прокуратури Тернопільської області, здійснюється процесуальне керівництво у кримінальному провадженні, розпочатому слідчими поліції за ч. 2 ст. 161 Кримінального кодексу України (розпалювання міжнаціональної ворожнечі, вчинене службовою особою) // Прокуратура Тернопільської області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tern.gp.gov.ua/ua/news.html? m=publications& c=view& t=rec&id=223810>

11.6. Як хуліганство можуть трактуватись і випадки вандалізму. І це – незважаючи на наявність у Кримінальному кодексі України відповідних статей (наприклад, 178, 179, 297, 298). Мотив релігійної нетерпимості може не враховуватися навіть тоді, коли злочини спрямовані проти таких споруд, як пам'ятники жертвам Голокосту, синагоги, мечеті та інші релігійні споруди і пам'ятки⁶⁶. У 2015 р. експерти задокументували 22 випадки антисемітського вандалізму, 2016 р. – 19, 2017 – 24⁶⁷. Випадки вандалізму фіксуються й Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини⁶⁸.

11.7. Найуразливішою категорією, що потерпає від злочинів на ґрунті нетерпимості, залишаються роми. Події останніх двох років засвідчують не лише неспроможність правоохоронців захистити ромів від агресії, але й інколи їх безпосередню участь у протиправних діях.

11.8. Нерідко злочини, скоєні щодо осіб ромської національності, вчиняються, а потім розслідуються співробітниками одних і тих самих підрозділів поліції. Це порушує принципи незалежності та неупередженості розслідування. Продовжується практика здійснення поліцією рейдів на ромські родини і будинки в межах розшукових чи «профілактичних» заходів та «оперативного відпрацювання території».

У грудні 2017 р. у м. Бориславі Львівської обл. поліція та оперативні співробітники батальйону «Львів» у межах розслідування вбивства вчинили рейд на майже 20 ромських сімей за відсутності будь-якої інформації щодо їхньої причетності до цього вбивства. Вранці у будинки до потерпілих вривалися без санкції суду на проникнення до житла та обшук, змушували лягати на землю обличчям донизу, завдавали тілесних ушкоджень, зв'язували руки чоловікам та відкрито вживали мову ненависті. Хвору потерпілу, яка не могла лягти, змусили тривалий час стояти на колінах. Їй також не дозволили вчасно вколоти інсулін, хоча вона страждає на цукровий діабет. Також потерпілих у легкому одязі виводили на вулицю і тримали протягом тривалого часу на морозі.

Усі будинки потерпілих обшукали без санкції на обшук, без понятих та без складання протоколу обшуку. Всіх чоловіків ромської національності забрали до відділку поліції і

⁶⁶ Універсальний періодичний огляд. Альтернативний вимір. Компіляція альтернативних доповідей організацій громадянського суспільства. – С. 88.

⁶⁷ В. Лихачев. Антисемітизм в Україні, 2017. Доклад по итогам мониторинга // Группа мониторинга прав национальных меньшинств [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kngu.org/sites/default/files/Antisemitism_in_Ukraine2017Rus_1.pdf

⁶⁸ Серед найрезонансніших подій 2017 р. можна назвати: інцидент з осквернення пам'ятного монумента, встановленого представникам польської національної меншини, що трапився в с. Гута-Пеняцька Бродівського р-ну Львівської обл.; осквернення монумента польським професором, розстріляних нацистами у 1941 р., у м. Львова – меморіалу загиблим у 1944 р. полякам у с. Підкамін'я Бродівського р-ну Львівської обл. / Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні». К. [б. в.], – 2018. – С. 534.

допитали. За словами потерпілих, затримали та доставили до відділку лише ромів. У щонайменше двох потерпілих відібрали відбитки пальців.

Напад на ромські родини у грудні 2017 р. кваліфіковано виключно як незаконне проникнення до житла, тобто завдання потерпілим тілесних ушкоджень, незаконні затримання, псування їхнього майна, перевищення службових повноважень не є предметом розслідування. Слідство також не вважає цей злочин таким, що скоєний на ґрунті ненависті, хоча відповідно до свідчень правоохоронців, які брали участь у «візитах» до ромських родин, під час інструктажу їм повідомили, що треба «відпрацювати» осіб ромської національності, яких іще назвали «специфічним контингентом» та «криміногенним елементом». Крім цього, у матеріалах справи прямо вказується на проведення бориславською поліцією «оперативно-профілактичного відпрацювання осіб, раніше засуджених, наркозалежних та осіб ромської національності». Водночас є лист бориславської поліції про те, що співробітники поліції м. Борислав не залучалися до «відпрацювання» осіб ромської національності. Це свідчить про зухвалі спроби поліції приховати свою причетність до протиправних дій проти ромської спільноти.

Розслідування злочину значно ускладнюється тим, що правоохоронці, які вривалися в будинки, були в масках-балаклавах та без номерних знаків всупереч абз. 4 ч. 3 ст. 20 Закону України «Про Національну поліцію». Це унеможливило їх упізнання потерпілими в подальшому та не сприяло ефективності розслідування в цілому.

11.9. Упродовж останніх кількох років у столиці та інших великих містах, у яких роми утворюють стихійні поселення, фіксуються непоодинокі випадки їх погромів, зокрема у столиці – у квітні 2017 та квітні 2018 рр.^{69 70}, у Львові – у квітні 2017 р. За останні 2 місяці 2018 р. задокументовано 6 нападів на ромські поселення, останній закінчився убивством однієї людини та пораненнями ще трьох⁷¹.

⁶⁹ 31 березня на території житлового масиву «Новобіличі» (Святошинський район), та 5 квітня 2017 – неподалік озера Нижній Тельбин. У цих двох поселеннях проживало майже 300 людей різної національності. Однією із причин постраждали назвали той факт, що неподалік проходять автотраса та залізничний шлях, тому небажано, щоб гості Євробачення побачили стихійні поселення на цих територіях. Спершу невідомі особи попередили мешканців, що поселення будуть спалені та запропонували зібратися та поїхати в містя свого постійного проживання. Намети, де проживали ці люди, було підпалено. Поселення, що неподалік озера Нижній Тельбин, підпалили ще раз орієнтовно 11 квітня, зачистивши повністю таким чином те, що там іще залишалось. // Заява щодо подій у Києві, які мають характер етнічних чисток // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/appeals/zayava-schodo-podij-u-kyjevi-yaki-nosyat-harakter-etnichnyh-chystok/>

⁷⁰ 21 квітня 2018 р. представники праворадикальної організації «С14» розібрали та спалили палатки з поселення ромів на Лисій горі у Києві. Напередодні з участю праворадикалів відбувся антиромський «рейд» на центральному залізничному вокзалі столиці, під час якого у представників цієї національної меншини перевіряли квитки та змушували їх приборкати. Неоднозначною у цій ситуації здавалася роль поліції та районної державної адміністрації. // Заява УГСПЛ щодо спалення табору ромів біля Лисої гори // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/appeals/uhspl-rishuche-zasadzhuje-diji-predstavnykiv-s14-v-holosijivskomu-rajon-i-m-kyjeva/>

⁷¹ 23 червня 2018 р. на табір, що розташовувався на околиці Львова, напали члени праворадикальної групи «Твереза і зла молодь». Згідно з повідомленням поліції, група осіб у масках та з битами зайшли на територію табору «та почали завдавати тілесні ушкодження її мешканцям». Правоохоронці затримали 12 осіб, частина з яких є неповнолітніми. Злочин без кари: як

11.10. Жертвами нападів стають не лише мешканці стихійних поселень. За останні роки правозахисники зареєстрували випадки, коли місцева громада приймає рішення щодо виселення ромів із постійного місця проживання з відповідними наслідками. Прецедентом у цьому випадку можна вважати ситуацію в с. Лощинівка Ізмаїльського р-ну Одеської обл. Наприкінці серпня 2016 р. його мешканці розгромили будинки представників ромської меншини після того, як чоловік нібито ромської національності був звинувачений у вбивстві 9-річної дівчинки. Згодом громада Лощинівки прийняла рішення виселити з села всіх представників ромської національності. У цій ситуації неоднозначними є дії поліції та сільського голови⁷². Крім того, станом на 2018 р. правоохоронці не оголосили підозри жодному з нападників⁷³, що не сприяє зменшенню кількості інцидентів. Схожі конфлікти між ромами та місцевим населенням, яке закликає виселити ромів, стали виникати і в інших населених пунктах, зокрема у с. Шелудьківці Зміївського р-ну Харківської обл. наприкінці 2016 р.⁷⁴; у сел. Вільшани Харківської обл. навесні 2017 р.⁷⁵; у м. Золотоноша Черкаської обл. на початку 2018 р.⁷⁶ тощо.

11.11. На жаль, на ступінь нетерпимості багато в чому вплинула ситуація збройного конфлікту, а з нею значна легітимність ультраправих рухів. Відсутність же комплексного національного порядку денного із примирення та подолання конфліктів не сприяє їй (нетерпимості) зменшенню.

13. Державі-учасниці слід ужити негайних і ефективних заходів для забезпечення оперативного розслідування випадків смерті в місцях позбавлення волі незалежним і безстороннім органом, а також ухвалення вироків і дисциплінарних санкцій, які не були б надто м'якими щодо винних осіб, і виплати відповідної компенсації сім'ям жертв.

розслідуються напади на ромські поселення // Громадське ТВ [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://hromadske.ua/posts/rozsliduvannya-napadiv-na-romski-poselennia>

⁷² Представники Національної поліції, присутні на місці пригоди, не втручалися у події, не намагалися припинити дії правопорушників. Сільський голова на зборах мешканців села виступив перед присутніми з промовою про те, що проблеми з представниками ромської національності давно назрівали у селі. Голова також зазначив, що роми, як дорослі, так і діти, скоюють у селі протиправні дії. Також він заявив, що «єдине бажання, яке у нього є, як і у інших представників громади, — щоб роми не проживали у с. Лощинівка». // «Наших дітей погрозували вбити»: потерпілі від погрому в Лощинівці домагаються покарання винних // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/nashyh-ditej-pohrozhuvaly-vbyty-poterpili-vid-pohromu-v-loschynivtsi-domahayutsya-pokarannya-vynnyh/>

⁷³ Річниця ромських погромів у Лощинівці: нікому з нападників не оголосили про підозру // Центр інформації про права людини [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://humanrights.org.ua/material/richnicija_romskih_pogromiv_u_loshhinivci_nikomu_z_napadnikov_ne_ogolosili_pro_pidozru

⁷⁴ Ігнорування ситуації у Шелудьківці може спровокувати чергові антиромські погроми, – правозахисники // Правовий простір [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://legalspace.org.ua/napryamki/posilennya-romskikh-gromad/item/8533-ihnoruvannia-sytuatsii-u-sheludkivtsi-mozhe-sprovokuvaty-cherhovi-antyyromski-pohromy-pravozakhysnyky>

⁷⁵ Стрільщина у Вільшанах: конфлікт чи вбивство? (фото, відео) // Правовий простір [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://legalspace.org.ua/napryamki/posilennya-romskikh-gromad/item/9569-strilianyna-v-olshanakh-odyn-rom-zahynuv-troie-poraneni-video-pres-konferentsii>

⁷⁶ Винуватий, бо... ром, або Як у Золотоноші хочуть засудити відомого правозахисника // Правовий простір [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://legalspace.org.ua/napryamki/posilennya-romskikh-gromad/item/10737-vynuvatyi-bo-rom-abo-yak-u-zolotonoshi-khochut-zasudyty-vidomoho-pravozakhysnyka>

13.1. На критичному стані з охороною здоров'я у пенітенціарних установах наголошують міжнародні організації⁷⁷. Уряд України визнає цю проблему так само, як і те, що зростання смертності прямо пов'язано із нею⁷⁸. Наприклад, за даними Генеральної прокуратури України, за 3 перші місяці 2017 р. в Україні померли 144 ув'язнених та засуджених. Для порівняння, в аналогічний період 2016 р. померли 112 осіб, які утримувались в установах виконання покарань, і це незважаючи на суттєве зниження в'язничного населення за цей період⁷⁹.

13.2. Намагання покращити ситуацію, схоже, не дали позитивних результатів, а подекуди навпаки – призвели до негативних. Наприклад, у зв'язку із перепідпорядкуванням управління пенітенціарної медицини в деяких в'язницях не залишилося жодного медичного співробітника, а установи були змушені щоразу звертатись до швидкої допомоги.

13.3. Система звільнення тяжкохворих в'язнів залишається неприйнятною. На практиці з пенітенціарних установ людей і надалі звільняють «напівмертвими». Та й це робиться, щоб не «псувати» статистику. Такий підхід зумовлений, серед іншого, практикою судів та самої пенітенціарної системи, недосконалістю підзаконних актів щодо звільнення⁸⁰, які давно критикувалися Європейським судом⁸¹. Цей підхід не було змінено всупереч Плану дій з прав людини (п. 8.5)⁸².

13.4. Загалом увага та фінансові ресурси, які виділяються Урядом для виправлення стану з охороною здоров'я в пенітенціарних установах, не відповідають рівню критичності цього стану. Призупиненою залишається анонсована ініціатива щодо підпорядкування пенітенціарної медицини Міністерству охорони здоров'я⁸³ всупереч підтримці Комітету із питань запобігання катуванням Ради Європи⁸⁴.

13.5. Осторонь стоїть питання самогубств у пенітенціарних установах. За даними правозахисників, Україна займає перше місце у Європі за цим показником⁸⁵.

⁷⁷ Наприклад, див. попередні зауваження Спецдоповідача ООН з катувань щодо візиту в Україну // UNHR [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23193&LangID=E>

⁷⁸ П. 4 Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 №654-р «Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України» // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/654-2017-p#n11>

⁷⁹ Василь Мельничук, Геннадій Токарев, Федір Данильченко. Дозвіл померти на волі / Права людини в Україні // Інформаційний портал Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1496056348>

⁸⁰ Там само

⁸¹ Проміжний альтернативний звіт Української Гельсінської спілки з прав людини щодо виконання рекомендацій, наданих комітетом ООН проти катувань за результатами розгляду шостої періодичної доповіді України (CAT/C/UKR/6) §61, Yermolenko v. Ukraine, no. 49218/10. К., 2015

⁸² Вадим Човган. Ключові напрями пенітенціарної реформи як складові національного Плану дій у сфері прав людини / Права людини в Україні // Інформаційний портал Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1453461065>

⁸³ Пенітенціарні установи повинні бути невід'ємною частиною системи охорони здоров'я // Міністерство охорони здоров'я України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://moz.gov.ua/article/news/penitenciarni-ustanovi-povinni-buti-nevidemnoju-chastinoju-sistemi-ohoroni-zdorovja>

⁸⁴ §42, Доповідь Комітету за результатами візиту в Україну у 2016 році // Комітет із питань запобігання катуванням Ради Європи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rm.coe.int/pdf/1680727930>

⁸⁵ Україна займає перше місце в Європі за кількістю самогубств – це 22 випадки на 100 тисяч населення // Центр інформації про права людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/ukrajina_zajmaje_pershe_misce_v_jevropi_za_kilkistju_samogubstv_prazozahisnik

Інші аспекти права на життя.

13.6. Збройний конфлікт призводить до значних втрат цивільного населення внаслідок обстрілів та замінування території. Наприклад, у 2017 р. було зафіксовано постійні обстріли населених пунктів на лінії розмежування, які велися не лише зі стрілецької зброї, а й із різних артилерійських систем, реактивних систем залпового вогню, танків. Результатами невибіркових обстрілів стали численні пошкодження систем водо- та електропостачання, комунальних об'єктів. Персонал ООН зафіксував пошкодження двох лікарень, поліклініки, стоматологічної клініки та дитячого садка внаслідок обстрілів Макіївки та Донецька. 28 травня 2017 р. зафіксовано прямі влучання у центральну лікарню та школу №2 у підконтрольній уряду Красногорівці (Донецька обл.). 15 і 17 червня снаряди влучили в інтернати на неконтрольованих територіях у с. Трудівське та в м. Ясинувата (Донецька обл.) відповідно⁸⁶.

13.7. Заручниками обстрілів стали також засуджені, які утримуються в пенітенціарних закладах на непідконтрольній території. Працівники адміністрацій установ виконання покарань не евакуювали засуджених і навіть не виводили їх до бомбосховищ. У результаті обстрілів повністю зруйнована Червонопартизанська виправна колонія, Донецька та Макіївська виправні колонії істотно пошкоджені. Правозахисники повідомили про більше ніж 5 загиблих та десятки поранених осіб⁸⁷.

13.8. У 2017 р. зберігалася тривожна тенденція до штучного заниження рівня смертності серед мирного населення через зазначення неправдивих причин смерті. Харківська правозахисна група заявила про наявність у неї конфіденційної інформації щодо тиску, який застосовується до судово-медичних експертів з метою схилення їх до зміни реальних причин смерті, пов'язаних із проведенням АТО (мінно-вибухова травма, вогнепальне поранення тощо) на побутові (побутова травма, вибухове поранення, не пов'язане з професійною діяльністю), або навіть природні причини (серцевий напад, запалення легенів тощо)⁸⁸.

13.9. Центральні органи влади України на кінець 2017 р. не виконали низки заходів, передбачених Національною стратегією у сфері прав людини: розробити механізм евакуації населення із зони бойових дій та нормативно-правовий акт, яким би чітко регламентувався порядок дій персоналу установ, де утримуються діти, які перебувають під опікою чи піклуванням (установи з виконання покарань, психіатричні та інтернатні заклади тощо), які опинилися на непідконтрольній території; забезпечити інформування громадян, які проживають в ОРДЛО, про безпечні умови для добровільного переселення в інші регіони України; забезпечити права громадян, які добровільно переселяються в інші регіони України, та

⁸⁶ Право на життя, захист від катувань та поганого поводження – 2017 // Українська Гельсінкська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://helsinki.org.ua/pravo-na-zhyttya-zahyst-vid-katuvan-ta-pohanoho-povodzhennya-prava-lyudyny-u-vidnosynah-iz-fiskalnymy-orhanamy-2017/#_ftn1

⁸⁷ Там само

⁸⁸ Там само

громадян, які проживають в ОРДЛО, на отримання на контрольних пунктах в'їзду/виїзду доступного медичного обслуговування, користування туалетами, кімнатами матері та дитини, бомбосховищами, системою оповіщення⁸⁹.

14. Державі-учасниці слід активізувати свої зусилля із попередження усіх форм насильства в сім'ї та боротьби з ними, зокрема через прийняття нового закону про попередження насильства в сім'ї та забезпечення його ефективного виконання. Воно повинно також полегшити для жертв подання скарг, проведення за ними ретельного розслідування, притягнення винних осіб до відповідальності та призначення їм відповідного покарання, а також забезпечення жертвам, включаючи дітей, доступ до ефективних засобів правового захисту і засобів гарантування безпеки, враховуючи достатню кількість притулків у всіх частинах країни. Крім того, державі-учасниці повинні забезпечити відповідну підготовку співробітників правоохоронних органів, а також медичних та соціальних працівників для роботи з випадками насильства в сім'ї, а також продовжувати сприяти підвищенню обізнаності з метою залучення уваги широкого загалу до цієї проблеми.

14.1. Наприкінці 2017 – початку 2018 р. Верховна Рада України прийняла декілька законів, спрямованих на протидію домашньому насильству та насильству за ознакою статі: «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁹⁰, «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»⁹¹, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів»⁹²; «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації»⁹³. Їхній зміст відповідає міжнародним стандартам, відображає підхід, орієнтований на потреби постраждалої особи, утверджує принципи недискримінації та нульової

⁸⁹ Там само

⁹⁰ Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

⁹¹ Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>

⁹² Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів» від 07.12.2017 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2234-19>

⁹³ Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації» від 14.03.2018 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2334-19>

толерантності до насильства і створює основу для розроблення комплексної системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

14.2. На цей час відповідно до схваленого у січні 2018 р. Кабінетом Міністрів України плану здійснюється розроблення та узгодження із заінтересованими сторонами проектів нормативно-правових актів, необхідних для забезпечення реалізації Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Підготовлені проекти актів оприлюднюються для громадського обговорення. Проте існує деяке відставання від запланованих строків виконання.

14.3. За 12 місяців 2017 р. в Україні було зареєстровано 110932 заяв, повідомлень про факти домашнього насильства, з яких 1391 подано дітьми. За цими заявами було складено 80842 протоколи про адміністративне правопорушення та обліковано 1341 кримінальне правопорушення.

14.4. За 6 місяців 2018 р. зареєстровано 61051 заява, повідомлення про події, пов'язані з домашнім насильством, з яких 44493 подані жінками, а 694 – дітьми. За 1412 з цих заяв розпочато досудове розслідування, за 50743 – складено протоколи про адміністративне правопорушення. За даними Центру «Ла Страда-Україна», з початку 2018 р. на Національну «гарячу» лінію з попередження домашнього насильства, гендерної дискримінації і торгівлі людьми надійшло 9256 дзвінків. Переважна більшість звернень стосуються саме домашнього насильства. 49% – це психологічне насильство, яке люди часто не ідентифікують та недооцінюють, 36% постраждалих – від фізичного насильства, 14% – від економічного та 1% – від сексуального. Слід зазначити, що у більшості випадків постраждала особа стикається з кількома видами насильства одночасно⁹⁴.

14.5. Збройний конфлікт на території Донецької та Луганської областей актуалізував проблему протидії насильству за ознакою статі, у тому числі домашньому насильству. З'явилися нові виклики – домашнє насильство у сім'ях внутрішньо переміщених осіб та ветеранів АТО. Організація та надання допомоги цим категоріям (особливо якщо постраждалими, свідками або кривдниками є діти) потребує особливої уваги та належного реагування з боку державних органів через пережиті психологічні страждання внаслідок збройного конфлікту та проблеми матеріального характеру.

14.6. Нині на законодавчому рівні забезпечено доступ до всіх видів безоплатної правової допомоги дітям, зокрема дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітям, які постраждали внаслідок воєнних

⁹⁴ Центр «Ла-Страда Україна». Допис від 25.06.2018 // Facebook [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.facebook.com/lastradaukraine/photos/pcb.1750202661723477/1764499480293795/?type=3&theater>

дій чи збройного конфлікту; внутрішньо переміщеним особам; особам, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі⁹⁵.

14.7. У 2015 р. Фонд народонаселення ООН спільно з партнерами у п'яти східних областях, що найбільше постраждали від збройного конфлікту, створили мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим від гендерно зумовленого насильства, зокрема домашнього. Нині кількість таких бригад збільшилась до 46 і працюють вони вже у 10 областях. Протягом 2017 р. ці бригади надали допомогу більше ніж 13 000 постраждалим від гендерно зумовленого та домашнього насильства.

14.8. Гострим залишається питання гарантування безпеки постраждалих від насильства. Нині в Україні працює 7 створених завдяки програмі Фонду народонаселення ООН притулків для тимчасового перебування жінок, які постраждали від насильства. Отже, можна зробити висновок, що в Україні залишається потреба у створенні спеціалізованих закладів для надання допомоги особам, які постраждали від гендерно зумовленого насильства, в тому числі домашнього насильства, з урахуванням доступності до них мешканок віддалених районів та сільської місцевості, де могли б отримувати допомогу жінки незалежно від віку та стану здоров'я.

14.9. Не вирішено також проблеми направлення та проходження кривдниками корекційної програми, що пов'язано з необхідністю активізації розроблення, затвердження та впровадження таких програм на місцях. Із січня 2018 р. направлення кривдників на проходження таких програм здійснює суд. У Єдиному державному реєстрі судових рішень наразі міститься лише 28 таких постанов суду⁹⁶. Зауважимо також, що відповідно до законодавства кривдник також повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі.

14.10. Важливим залишається питання ефективного реагування на факти домашнього насильства. Аналіз рішень суду свідчить, що внаслідок неналежного оформлення матеріалів і незабезпечення явки до суду особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, за 6 місяців 2018 р. у 8847 справах було прийнято постанови про відмову у притягненні кривдників до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 ч.1 КпАП України.

15. Державі-учасниці слід активізувати заходи з викорінення тортур і жорстокого поводження, забезпечити оперативне, ретельне і незалежне розслідування подібних актів, притягнення осіб, винних у скоєнні актів катувань та жорстокого поводження, до

⁹⁵ Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 07.01.2018 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

⁹⁶ Статистичні дані // Єдиний Державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1>

відповідальності згідно зі ступенем тяжкості вчинених ними діянь, надання ефективних засобів правового захисту жертвам, включаючи належну компенсацію. Насамперед державі-учасниці слід створити по-справжньому незалежний механізм розгляду скарг на застосування катувань або жорстокого поводження. Їй слід також внести поправки до Кримінального процесуального кодексу для забезпечення обов'язкового відеозапису допитів і продовжувати свої зусилля, спрямовані на оснащення місць позбавлення волі технічними засобами для ведення відеозапису з метою попередження будь-яких випадків застосування тортур та жорстокого поводження.

15.1. В Україні спостерігається тенденція до збільшення кількості осіб, які звертаються до лікарень зі скаргами на насильство з боку поліції. У 2015 р. таких випадків було 1217, у 2016 – 1666, а у 2017 – 2386 (майже вдвічі більше, ніж у 2015). Переважна більшість ушкоджень – це забої голови (30%), а також забої голови та (або) кінцівок (38%). Кількість осіб, які внаслідок насильства з боку поліції лікувалися стаціонарно також збільшується (2015 – 215, 2016 – 274, 2017 – 376 осіб)⁹⁷.

15.2. Зауваження 13 та 15 Комітету свідчать про особливу занепокоєність щодо безкарності винних у катуваннях. Ця занепокоєність не стала менш актуальною з огляду на статистичні дані⁹⁸.

15.3. Зачатки безкарності спостерігаються ще на етапі реєстрації повідомлень про злочини, пов'язані з катуванням. Порівняймо кількість звернень щодо катувань до медичних закладів та кількість розпочатих кримінальних проваджень. У 2016 р. таких звернень було 1666, а проваджень – 1500. У 2017 р. було 2386 звернень, а проваджень – 1485⁹⁹. Водночас, навпаки, можна було б очікувати, що кількість проваджень мала б бути більшою за кількість звернень, адже провадження повинні ініціюватися не лише за зверненнями, а й за інформацією з будь-яких інших джерел (ст. 214 КПК України). Однією з причин такої ситуації є неналежна реєстрація випадків катувань. Наприклад, замість початку кримінальних проваджень у порядку КПК заяви про злочини незаконно розглядаються як звичайні звернення громадян у порядку Закону України «Про звернення громадян»¹⁰⁰.

15.4. Ще критичніший стан із притягненням винних до реальної кримінальної відповідальності. Аналіз Єдиного реєстру судових рішень за період з 2012 по 2017 рр.¹⁰¹ свідчить про те, що переважна більшість вироків по катуваннях¹⁰² завершувались іспитивим

⁹⁷ Неналежне поводження в діяльності Національної поліції України: прояви, поширеність, причини / Аналітичний звіт за результатами дослідження // Партнерство заради належного врядування <http://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/Nenalezhne-povodjennja-v-dijalnosti-Nacpolsciji.pdf>

⁹⁸ Там само

⁹⁹ Статистика відрізняється від наданої Урядом, очевидно, з методологічних причин

¹⁰⁰ Розділ 6 Щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2015 рік // Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/Dopovid_2015_10b.pdf

¹⁰¹ Неналежне поводження в діяльності Національної поліції України. Там само. – С. 67

¹⁰² Йдеться про вирок за стт. 127 та 365 (ч. 2) КК, якими на практиці охоплюється кваліфікація катувань

строком (133 випадки). Реальне позбавлення волі призначалося рідше (96 випадків), а середній строк становив 3-4 роки. До того ж, 41 особу було виправдано судом, а 18 – звільнено у зв'язку із закінченням строків давності. У підсумку кількість судових рішень є очевидно неспівмірною із кількістю звернень зі скаргами на тілесні ушкодження, заподіяні поліцією.

15.5. Окрім неналежної реєстрації злочинів та фіксування їх слідів, однією з головних причин безкарності є проблема кваліфікації катувань. Суди рідше кваліфікують їх як власне катування (ст. 127 КК), а набагато частіше – як перевищення влади чи службових повноважень, поєднаного з насильством (ч. 2 ст. 365 КК), або і те, й інше. Практика судів щодо розмежування цих складів злочинів є суперечливою і свідчить про необхідність належного врегулювання кваліфікації катувань. Як наслідок, ця суперечливість часто призводить до уникнення кримінальної відповідальності винними.

15.6. Крім цього, проблемними є самі ст. 127 та ч. 2 ст. 365. Наприклад, ст. 127 КК передбачає загальний суб'єкт злочину – тобто не тільки представника держави, а й будь-якого громадянина. Також на противагу міжнародним стандартам, на цю статтю поширюються строки давності притягнення до відповідальності. Проблемною є й складність кваліфікації як катування бездіяльності, а не лише активних дій. З іншого боку, ч. 2 ст. 365 КК передбачає необхідність заподіяння «істотної шкоди», яку має завдати злочин охоронюваним законом правам та інтересам, для кваліфікації злочину за цією статтею. На практиці недоведення такої шкоди призводить до виправдання.

15.7. До листопада 2017 р. відповідальним за розслідування катувань органом була прокуратура. Після цієї дати прокуратура втратила свої слідчі повноваження (окрім випадків уже початих справ)¹⁰³. Натомість ці повноваження мали перейти до Державного бюро розслідувань.

15.8. Однак ДБР і досі не почало своєї роботи і досі перебуває на етапі становлення. Як наслідок, має місце плутанина слідчих повноважень щодо розслідування катувань та смертей у місцях позбавлення волі і не лише. Сформувалася певна «прогалина» у слідчих повноваженнях щодо цих видів злочинів. У тимчасовому порядку прокуратура, використовуючи ч. 5 ст. 36 КПК, перерозподіляє нові провадження у цих справах між різними слідчими, як слідчими Національної поліції або Служби безпеки.

15.9. Додаткові проблеми виникли через так званих «пенітенціарних слідчих» у зв'язку зі змінами у ст. 216 КПК, оскільки додали до кола суб'єктів, уповноважених на розслідування злочинів, також слідчих, які залежні від Мін'юсту. Вони мали розслідувати злочини своїх колег – працівників пенітенціарних установ, які також підпорядковуються Міністерству юстиції. Це

¹⁰³ Щодо закінчення повноважень прокуратури з розслідування злочинів, підслідних ДБР // Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/ua/news.html? m=publications& c=view& t=rec&id=219365>

поставило під сумнів незалежність таких слідчих, що й розкритикували правозахисні організації.

15.10. У підсумку Конституційний Суд України визнав неконституційною норму, якою було сформовано слідчі підрозділи у пенітенціарній системі¹⁰⁴. Однак ці слідчі встигли розпочати кримінальні провадження у справах щодо тілесних ушкоджень та смертей у місцях позбавлення волі. Як наслідок, це ставить під загрозу належне закінчення таких проваджень, зокрема через сумнівність допустимості доказів, зібраних слідчими, яких було визнано неконституційними.

15.11. В будь-якому разі очевидно, що проблеми із розподілом повноважень щодо розслідування катувань та смертей у місцях позбавлення волі (так само, як і в діяльності Нацполіції) не сприятимуть ефективному слідству. У зв'язку з цим принциповим є швидке створення ДБР.

15.12. Директор ДБР запевняє, що цей орган розпочне свою роботу у вересні 2018 р., хоча цей термін може виявитись нереалістичним¹⁰⁵. Станом на липень 2018 р. ДБР активно продовжувало набір персоналу до центрального апарату та територіальних відділень. Набір стосувався тільки слідчих та державних службовців. Однак у зв'язку із проблемами законодавства ДБР не могло набирати оперативних співробітників¹⁰⁶, і це може негативно вплинути на розслідування ним катувань на початку функціонування.

15.13. Водночас ДБР уже зараз декларує три основні майбутні пріоритети: злочини високопосадовців, військові злочини та злочини, пов'язані з порушеннями прав людини (ідеться передусім про катування). ДБР анонсувало створення окремої інструкції щодо реагування на заяви про випадки неналежного поведіння, враховуючи те, що стосується фіксації слідів такого поведіння та реєстрації заяв про злочини¹⁰⁷. Однак схоже, що до процесу створення цієї інструкції залучені тільки органи влади, без представників правозахисних організацій.

15.14. Формування ДБР має додаткове критичне значення, адже бюро також матиме прямий стосунок до розслідування злочинів у зоні збройного конфлікту. Наприклад, ДБР буде відповідальним за розслідування злочину, передбаченого ст. 433 КК України «Насильство над

¹⁰⁴ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України від 24.04.2018 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-18>

¹⁰⁵ ДБР може не запрацювати у вересні – активісти // Український Кризовий медіа центр [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/66295-aktivisty-pro-dbr>

¹⁰⁶ Зареєстрований проект закону з цього приводу ще очікує на прийняття у другому читанні: Проект Закону 5395-д від 05.04.2018 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5395-д&skl=9

¹⁰⁷ Ольга Варченко. Справи про тортури: чому слідчі повинні вивчити рішення ЄСПЛ // Цензор. Нет [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://censor.net.ua/blogs/3073475/spravi_pro_torturi_chomu_sldch_povinn_vivchiti_rshennya_spl

населенням у районі воєнних дій». У цьому контексті непослідовним є намагання деяких представників влади створити альтернативний слідчий орган – Бюро військової юстиції¹⁰⁸.

15.15. **Окрім розслідування злочинів слідчими органами,** виявлення і попередження катувань здійснюють й альтернативні інституції, такі, як Національний превентивний механізм. Незважаючи на визнану роль НПМ, нещодавно з'явилися тривожні сигнали від неурядових організацій щодо загроз його існуванню¹⁰⁹. НПМ і надалі залишається перевантаженим реагуванням на скарги замість виконання основної функції – превентивної.

15.16. В Україні мала бути запроваджена онлайн-скарга на неналежне поведження у пенітенціарних установах. Відповідний захід передбачено у Плані дій з прав людини (п. 7.13)¹¹⁰. Окрім того, мала бути впроваджена практика приймання конфіденційної кореспонденції в'язнів представниками «Укрпошти» (п. 7.7-7.8). Однак ці пункти Плану дій проігноровані Урядом. Як наслідок, на практиці єдиним ефективним інструментом скарг із пенітенціарних установ є заборонений мобільний зв'язок та Інтернет.

15.17. Суттєвим запобіжником неналежного поведження стали зміни у 2014 р. до ст. 24 Кримінально-виконавчого кодексу. За їх допомогою журналісти та громадські активісти дістали широкі можливості для вільного відвідування виправних колоній та змогу конфіденційно спілкуватись із засудженими. У результаті кількість повідомлень щодо неналежного поведження у пенітенціарних установах значно зменшилась. Однак ст. 24 не поширюється на установи попереднього ув'язнення, а тому вони залишаються поза громадським контролем. Крім того, під час створення проекту Закону «Про пенітенціарну систему» керівництво відомства намагалось змінити ст. 24 та суттєво обмежити громадський контроль, навіть контроль з боку НПМ¹¹¹.

15.18. Подібним чином Нацполіція протидіє розширенню громадського контролю за поліцейськими відділками всупереч згаданому Плану дій з прав людини¹¹². Ускладнює подання скарг на поліцію й неналежне маркування її працівників, особливо під час масових заходів.

¹⁰⁸ Проект Закону «Про Державне бюро військової юстиції» №8387 від 21.05.2018 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64055

¹⁰⁹ Правозахисники: в Україні знищується НПМ – єдиний незалежний механізм попередження тортур // Центр інформації про права людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/v_ukrajini_znishhujetsjia_npm_jedinij_nezalezhnij_mehanizm_poperedzhennja_tortur_pravozahisniki

¹¹⁰ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 №1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» // Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document/248740672/R1393.doc>

¹¹¹ Новий закон про реформу пенітенціарної системи несе небезпеку порушення прав ув'язнених – експерт // Центр інформації про права людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/projekt_zakonu_pro_penitenciarnu_sistemu_treba_doopracjuvati_predstavnik_ombudsmana

¹¹² Чому Управління моніторингу прав людини МВС проти того, щоб громадські активісти відвідували підрозділи Міністерства // Центр інформації про права людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/mvs_proti_shhob_misceve_samovrjaduvannjia_vidshukovuvalo_v_jogo_objektah_porushennjia_pra_v_ljudini

Ідентифікація осіб, які застосовують силу, залишається ускладненою, незважаючи на досвід трагічних подій 2014 р. Тому правозахисники наполягають на зміні маркування¹¹³.

15.19. Із ситуацією збройного конфлікту пов'язані й найвідоміші випадки катування та жорстокого поводження, скоєні представниками держави. У квітні 2017 р. у м. Бахмут (Донецька обл.) працівники поліції затримали двох чоловіків, яких вивезли за межі міста, де утримували в невідомому місці. Один із них утримувався добу, а другий – 3 дні без зв'язку із зовнішнім світом. Протягом цього часу чоловіків окремо допитували про причетність до озброєних груп у 2014 р., під час допитів до них застосовувались тортури. Обидва були жорстоко побиті, одному з них до статевих органів підключали електричний струм. Обоє жертв помістили до слідчого ізолятора і висунули звинувачення в участі у незаконних збройних формуваннях¹¹⁴. У травні 2017 р. в Маріуполі жінку заманили до позицій батальйону «Азов», де їй зав'язали очі та відвезли у невідомому напрямі. Її били по колінах прикладом гвинтівки та погрожували поховати на місці, тому вона погодилася співпрацювати. Особи, які вчинили порушення, повідомили правоохоронним органам, що вони захопили члена озброєної групи, після чого співробітники поліції допитали її без присутності адвоката і вона підписала протокол допиту, в якому визнала свою належність до озброєної групи. Наступного дня її «зізнання» було знято на відеокамеру. Після цього жінку перевели до будівлі СБУ в Маріуполі, де їй довелося повторити своє зізнання двом працівникам СБУ. Коли один із них вийшов із кабінету, другий зачинив двері зсередини та наказав жінці зняти одяг для проведення фізичного огляду. Працівник СБУ зробив фотографії її шрамів і татуювань, не надавши відповідних пояснень. Після цього жінку відвезли до її помешкання, де було проведено обшук. Вона перебувала там із двома співробітниками СБУ протягом 3 днів. Тоді її привезли до суду, де співробітник СБУ двічі вдарив її у живіт, це викликало сильний біль. Військова прокуратура розпочала кримінальне провадження з приводу дій працівників СБУ¹¹⁵. 28 вересня 2017 р. озброєні люди у камуфляжній формі на внутрішньому блокпості змусили цивільного чоловіка вийти з автобуса, посилаючись на те, що фото, розміщені на його сторінці у соціальних мережах, вказують на його зв'язок із озброєними групами. Чоловіка відвезли до відділку поліції у Кременній, де його змусили роздягнутися до спідньої білизни і так стояти протягом 2 годин у холодній кімнаті, поки невідомі люди заходили і виходили з кімнати. Чоловікові погрожували згвалтуванням та лякали, що передадуть його батальйону «Азов». За відсутності адвоката він був змушений

¹¹³ Ефективна ідентифікація правоохоронців знизить рівень безкарності – автори законопроектів 5700, 5701 // Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://umdupl.info/news/efektyvna-identyfikatsiya-pravoohorontsiv-znyzyt-riven-bezkarnosti-avtory-zakonoproektiv-5700-5701/>

¹¹⁴ Право на життя, захист від катувань та поганого поводження у відносинах із фіскальними органами – 2017 // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://helsinki.org.ua/pravo-na-zhyttya-zahyst-vid-katuvan-ta-pohanoho-povodzhennya-prava-lyudyny-u-vidnosynah-iz-fiskalnymi-orhanamy-2017/#_ftn1

¹¹⁵ Там само

підписати пояснення, надруковане слідчим, у якому йшлося про те, що він був членом озброєних груп. Наступного дня його звільнили¹¹⁶.

16. Державі-учасниці слід продовжувати свої зусилля із запобігання та викорінення торгівлі людьми, зокрема через ефективну діяльність в уже прийнятих чинних правових та політичних межах, а також через співпрацю із сусідніми країнами. Необхідно забезпечити ретельне розслідування випадків торгівлі людьми, притягнення до відповідальності винних і надання жертвам належної медичної допомоги, безкоштовної соціальної і правової допомоги, а також відшкодування збитків, враховуючи реабілітацію. Державі-учасниці слід також забезпечити доступність правових альтернатив для жертв, які можуть зіткнутися з нестатками і помстою в разі висилки.

16.1. Україна продовжує докладати зусиль для боротьби з торгівлею людьми. Відповідно до законодавства в Україні створено систему протидії торгівлі людьми та захисту осіб, які постраждали від цього злочину.

16.2. Особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, має право звернутися до місцевої державної адміністрації за місцем свого перебування із заявою про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, а також до органів Національної поліції для відкриття відповідного кримінального провадження та притягнення осіб, винних у скоєнні злочину, до відповідальності. Статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, який встановлює Мінсоцполітики, дає право такій особі отримати психологічну, медичну, соціальну допомогу, допомогу у пошуку роботи чи перекваліфікації, тимчасовий притулок у разі необхідності, інші види допомоги, а також одноразову матеріальну допомогу у розмірі трьох прожиткових мінімумів для відповідної категорії громадян¹¹⁷.

16.3. Щороку органи влади України ідентифікують приблизно 200 громадян, які стали жертвами торгівлі людьми. За інформацією міжнародних організацій ця цифра значно вища і сягає майже 1 тисячі осіб¹¹⁸. За офіційними даними Міністерства соціальної політики України, за період із 2012 по 01.08.2017 рр. статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, встановлено 406 громадянам (серед них 400 громадян України та 6 іноземців), із них: 162 особи – жінки, 204 – чоловіки, 40 – діти (13 хлопчиків, 27 дівчаток). 25% осіб, яким встановлено такий статус, постраждали від внутрішньої торгівлі людьми (104 особи), 73,8% постраждали від транскордонної торгівлі людьми (301 особа) та 1% – від змішаної торгівлі людьми (1 особа). За

¹¹⁶ Там само

¹¹⁷ Мінсоцполітики започаткувало співпрацю з Секретаріатом ОБСЄ у сфері протидії торгівлі людьми // Офіційний портал Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/15401.html>

¹¹⁸ ПротиДій торгівлі людьми – загальний слоган у захисті прав людини // Офіційний портал Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/15578.html>

видом експлуатації: трудова становить 64% (262 постраждалих особи) від загальної кількості постраждалих, сексуальна експлуатація – 19,64% (78 осіб), залучення до жебракування – 11,34% (45 осіб), змішана експлуатація – 1,51% (6 осіб), вилучення органів – 2,26% (9 осіб), продаж дитини – 1% (4 особи), сурогатне материнство – 0,25% (1 особа)¹¹⁹.

16.4. Проте ефективність розслідування фактів торгівлі та притягнення винних до відповідальності залишається невисокою: за 12 місяців 2017 р. в Україні було обліковано 342 таких злочини, однак з обвинувальним актом до суду направлено лише 98 проваджень (29%); протягом 6 місяців 2018 р. зареєстровано 176 злочинів та направлено до суду 56 справ (32%).

16.5. Нині перед Урядом України гостро стоїть проблема протидії втягненню громадян України у злочинну діяльність із перевезення наркотичних речовин на території інших країн, а також із перевезення на морських судах нелегальних мігрантів до іноземних країн. Наразі більше 200 громадян України, втягнутих у такий вид злочинної діяльності, перебувають у місцях позбавлення волі на території Росії, Таїланду, Малайзії, Греції. У деяких країнах строк позбавлення волі за такий вид злочину може сягати довічного ув'язнення¹²⁰.

16.6. Особливої актуальності цьому питанню додає анексія Російської Федерацією Автономної Республіки Крим та ситуація збройного конфлікту на території Донецької і Луганської областей. Зафіксовано чимало повідомлень про факти торгівлі людьми на тимчасово окупованих та анексованих територіях України, зокрема й на Національну «гарячу лінію» із попередження торгівлі людьми, домашнього насильства та гендерної дискримінації. Водночас існують труднощі із документуванням та розслідуванням цих злочинів на тимчасово невідконтрольних територіях¹²¹.

16.7. Внаслідок погіршення соціально-економічного становища громадяни України в цілому та мешканці територій, зачеплених збройним конфліктом зокрема, частіше стають жертвами торгівлі людьми на території Російської Федерації, однак мають менше можливостей для захисту своїх прав. Атож, у законодавстві РФ не закріплено принципу, за яким держави не повинні піддавати кримінальному переслідуванню або покаранню осіб, які стали жертвами торгівлі, за злочини, які вони могли скоїти у процесі торгівлі людьми; стосовно таких осіб не проводиться належне та ефективне розслідування; ігноруються заяви громадян України про скоєні щодо них злочини, пов'язані з торгівлею людьми; перешкоджається у наданні їм

¹¹⁹ Оприлюднена кількість українців, постраждалих від торгівлі людьми за 5 років // Правовий простір [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://legalspace.org/ru/romski-poseredniki-u-sferi-okhoroni-zdorov-ya/item/10110-opryliudnena-kilkist-ukraintsiv-postrazhdalykh-vid-torhivli-liudmy-za-5-rokiv>

¹²⁰ Міністерство соціальної політики веде активну підготовку до проведення інформаційної кампанії до Всесвітнього дня протидії торгівлі людьми // Офіційний портал Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/15216.html>

¹²¹ Доповідь «Протидія торгівлі людьми», представлена коаліцією НГО до Універсального Періодичного Огляду Організації Об'єднаних Націй (третій цикл)

консульської підтримки; під різними приводами ускладнюється можливість передання таких засуджених для відбування покарання в Україну.

16.8. За останні 4 роки приблизно 250 громадян України обманом та/або через погрози і шантаж було завербовано злочинними групами і переправлено на територію Російської Федерації під приводом легального працевлаштування кур'єрами-експедиторами побутових товарів. Утім, після прибуття до місця призначення в різних регіонах РФ завербовані особи виявляли, що їхня робота полягатиме в нелегальному розповсюдженні наркотичних речовин (так званих спайсів – курильних ароматизованих сумішей). Однак відмовитися від праці у злочинних схемах жертви торгівлі людьми вже не мали жодної можливості: на території Росії «кур'єри» ні з ким особисто не контактували – усі їхні переміщення та зв'язки відстежувалися за допомогою мобільних телефонів, отриманих безкоштовно від вербувальників ще на території України. У разі намагання таємно «вийти» зі схеми та повернутися додому громадян України одразу арештовувала російська поліція і їх притягували до кримінальної відповідальності за незаконний обіг наркотиків, в окремих випадках – також за участь в організованій злочинній групі. Є інформація про застосування до деякого з цих осіб незаконних методів ведення слідства – побиття, тортур, погроз особисто та їхнім родинам. За вироками суду їм призначено покарання у виді позбавлення волі на строк від 7 до 19 років з відбуванням покарання у колонії суворого режиму.

16.9. Попри ліквідацію схеми у значних масштабах та взяття під варту 4-х осіб, які на цей час є обвинуваченими у справах про торгівлю людьми, одиничні випадки вербування стаються в Україні й досі.

20. Комітет висловлює занепокоєння повідомленнями про погрози, напади, переслідування та залякування журналістів та правозахисників у зв'язку з їхньою професійною діяльністю та вираженням критичних поглядів (стт. 2, 6, 7, 9 та 19).

Держава-учасниця повинна забезпечити можливість журналістам, правозахисникам та окремим громадянам вільно здійснювати своє право на свободу вираження поглядів відповідно до ст. 19 Пакту та Зауважень загального порядку Комітету №34 (2011 р.) про свободу думки і вираження. Будь-які обмеження свободи вираження поглядів повинні відповідати суворим вимогам п. 3 ст. 19 Пакту. Крім того, держава-учасниця повинна забезпечити розслідування актів агресії, погроз та залякування щодо журналістів, притягнення винних у таких діях до відповідальності та їх покарання, а також надання жертвам належних засобів правового захисту.

20.1. У 2017 р. загострилася небезпечна тенденція наступу агентів держави на громадянські права і свободи: зафіксовано кримінальні переслідування громадських активістів,

а також було прийнято зміни до ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», за якими працівників неурядових організацій включено до переліку осіб, котрі зобов'язані надавати органам влади декларацію про свої доходи (е-декларування). До того ж, Закон стосується НУО, діяльність яких пов'язана із запобіганням, протидією корупції, імплементацією стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингом антикорупційної політики в Україні, підготовкою пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, та/або беруть участь, залучаються до здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням, протидією корупції (антикорупційні НУО). Зміни поставили працівників антикорупційних неурядових організацій (НУО) на один щабель із урядовими посадовцями, внаслідок чого працівники НУО підлягають кримінальній відповідальності за неподання е-деклараций. Це дозволить державі робити конкретні антикорупційні організації об'єктом переслідування, обмежувати антикорупційну громадську діяльність тих, хто отримує фінансування з іноземних джерел, та становитиме загрозу для особистої безпеки людей, які працюють в неурядових організаціях.

Президент України вніс до парламенту законодавчі ініціативи (законопроекти №6674 та №6675), у яких пропонується скасування е-декларування для громадських антикорупційних активістів в обмін на запровадження додаткової податкової звітності для громадських організацій і фізичних осіб-підприємців, які отримують кошти міжнародної технічної допомоги, а також підприємств, установ та організацій, які надають їм послуги. Законопроект №6674 у парламенті не прийнято, проте залишаються законопроект №6675, а також зареєстрований нещодавно законопроект №8501 (вніс народний депутат С. Тарута), у якому містяться аналогічні законодавчим ініціативам Президента України норми, щоправда, без санкцій¹²².

¹²² Проект Закону №8501 від 20.06.2018 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прозорості та відкритості інформації про діяльність благодійних організацій та громадських об'єднань, які отримують фінансування від іноземних держав та іноземних неурядових організацій» // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64255

20.2. Завдяки мобілізації громадянського суспільства вдалося привернути увагу міжнародних організацій до проблеми переслідування журналістів та громадських активістів¹²³. Неурядові організації, активісти та журналісти були змушені створити Коаліцію на захист громадянського суспільства¹²⁴, відкрили для підписання Меморандум про створення Коаліції¹²⁵.

20.3. На територіях Донбасу, які перебувають під ефективним контролем Російської Федерації, організації громадянського суспільства (ОГС) стали об'єктами нападів та були вимушені залишити цю зону, включно з ОГС, які виконують головним чином гуманітарну роботу («Ініціатива відповідальних громадян», наприклад). У Криму незалежні ОГС зазнали системних та масштабних переслідувань з боку окупаційної влади, що спричинило масовий відтік активістів з півострова. Організації, зокрема Комітет з прав кримськотатарського народу, Меджліс кримських татар і Ліга кримськотатарських жінок опинилися під судовим переслідуванням або іншим видом тиску окупаційної влади через вибіркове застосування законодавства Російської Федерації. Організації, які займаються культурною діяльністю, наприклад, Український культурний центр Криму, також стали об'єктами переслідувань.

20.4. На території окупованого Криму використовують незаконно введене Російською Федерацією репресивне законодавство для переслідування членів громадянського суспільства. Наприклад, де-факто влада Криму порушила кримінальну справу за звинуваченням у тероризмі правозахисника, члена Кримської контактної групи з прав людини Еміра Усеїна Куку. «Міжнародна амністія» визнала Куку «в'язнем совісті», за інформацією правозахисників, із ним погано поводяться в ув'язненні. Його сім'я також перебуває під тиском і залякуванням із боку спецслужб.

¹²³ Влада пішла в наступ на громадянське суспільство – правозахисники. Відкрите звернення Правозахисного порядку денного з приводу відкриття низки кримінальних проваджень проти громадських організацій та активістів // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/appeals/vlada-pishla-v-nastup-na-hromadyanske-suspilstvo-pravozahysnyky/>;

Спільна заява Уповноваженого з прав людини, УГСПЛ та Харківської правозахисної групи щодо законопроектів №6674 та №6675 // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/appeals/spilna-zayava-upovnovazhenoho-z-prav-lyudyny-ukrajinskoji-helsinskoji-spilky-z-prav-lyudyny-ta-harkivskoji-pravozahysnoji-hrupy-schodo-zakonoproektiv-6674-ta-6675/>; Заява Правозахисного порядку денного із вимогою до Верховної Ради України припинити наступ на громадянські права права і свободи в Україні // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/zayava-pravozahysnoho-poryadku-dennoho-iz-vymohoyu-do-verhovnoji-rady-ukrajiny-prypynyty-nastup-na-hromadyanski-prava-i-svobody-v-ukrajini/>;

Ukraine: Government Proposals on NGOs Would Curtail Their Work // Freedom House [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/article/ukraine-government-proposals-ngos-would-curtail-their-work>;

Ukraine - Joint Opinion on Draft Law No. 6674 "On Introducing Changes to Some Legislative Acts to Ensure Public Transparency of Information on Finance Activity of Public Associations and of the Use of International Technical Assistance" and on Draft Law No. 6675 "On Introducing Changes to the Tax Code of Ukraine to Ensure Public Transparency of the Financing of Public Associations and of the Use of International Technical Assistance" adopted by the Commission at its 114th Plenary Session (Venice, 16-17 March 2018) // Council of Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2018\)006-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2018)006-e).

¹²⁴ Freedom House в Україні, УГСПЛ та ще понад 20 організацій будуть спільно протидіяти атакам на громадянське суспільство в Україні // УНІАН [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://press.unian.ua/press/10076840-freedom-house-v-ukrajini-ugspl-ta-shche-ponad-20-organizacij-budut-spilno-protidiyati-atakam-na-gromadyanske-suspilstvo-v-ukrajini-video.html>

¹²⁵ Меморандум про створення Коаліції та захист громадянського суспільства в Україні // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/memorandum-pro-stvorennya-koalitsiji-na-zahyst-hromadyanskoho-suspilstva-v-ukrajini/>

20.5. У частинах Донбасу, непідконтрольних українському урядові, викрадення, тортури та позасудові страти проукраїнських активістів стали поширеною практикою. За таких обставин діяльність правозахисників стала майже неможливою. Відповідальність за ці порушення лежить на Російській Федерації як державі, яка здійснює загальний та фактичний контроль над так званими ДНР і ЛНР.¹²⁶

21. Комітет стурбований відсутністю внутрішньодержавних правових меж, що регулюють мирні зібрання, і застосування національними судами застарілих правил, які не відповідають міжнародним стандартам та суворо обмежують право на свободу зібрань. Стурбованість Комітету також викликають повідомлення про те, що рівень успішності звернень місцевої влади до суду щодо заборони мирних зібрань може становити до 90%. Комітет зазначає, що законопроект про порядок організації та проведення мирних заходів нещодавно був представлений парламенту (ст. 21).

Держава-учасниця повинна забезпечити можливість громадян повною мірою користуватися своїм правом на свободу зібрань, а також прийняти закон, що регулює свободу зібрань, встановлюючи лише ті обмеження, які відповідають суворим вимогам ст. 21 Пакту.

21.1. Позитивні зміни з часу останньої доповіді:

прийняття Закону України від 03.10.2017 №2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», який набрав чинності із дня початку роботи Верховного Суду, а саме з 15 грудня 2017 р. Законом, зокрема, внесено фундаментальні зміни до КАСУ щодо порядку обмеження свободи мирних зібрань, які захищають як інтереси окремих організаторів і учасників зібрань, так і інтереси держави й народу. У змінах передбачено такі новели: право на апеляцію рішення суду першої інстанції про заборону мирного зібрання протягом іще одного дня; обов'язок апеляційного суду негайно розглянути цю справу; зміну певних критеріїв, які мають бути в судовому рішенні (заявник має довести, що саме такий спосіб обмеження є достатнім і пропорційним). Суд не обов'язково може заборонити – він може дозволити проведення мирного зібрання, але із застереженням, наприклад, про розведення контрзібрань. Суб'єкт владних повноважень може вимагати заборони мирних зібрань лише в окремих випадках і не пізніше, ніж за 24 години до самого зібрання. Розглянути справу суд має протягом двох днів або негайно. Позивач перед тим, як звертатися до суду, повинен оприлюднити позовну заяву на своєму сайті, а крім того, електронною поштою повідомити організаторів проведення мирного зібрання про те, що він

¹²⁶ Річна доповідь правозахисних організацій «Права людини в Україні – 2017» // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/svoboda-ob-ednan-2017/>

звертається до суду. Суб'єкт владних повноважень повинен самостійно доводити в суді, що існують підстави для заборони, а всі аргументи необхідно попередньо включити до позовної заяви. Змінами вилучено положення про негайне виконання постанови суду у справах про обмеження реалізації права на мирні зібрання, які не відповідали міжнародним стандартам. Експерти-співавтори зазначених змін вважають, що оскільки нові правила прописані дуже ретельно, більше немає необхідності розробляти новий закон¹²⁷;

визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) положення ч. 5 ст. 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року №987-XII зі змінами (в частині вимоги отримати попередній дозвіл на проведення окремих мирних релігійних зібрань у публічних місцях) та Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» від 28 липня 1988 року №9306-XI;

після Революції Гідності ситуація з мирними зібраннями в країні значно покращилась. У 2015 – 2016 рр. зменшилася кількість судових заборон, порідшали випадки притягнення учасників мирних зібрань до адміністративної чи кримінальної відповідальності. Для порівняння: у піковому 2012 р. суди прийняли 349 заборон та обмежень мирних зібрань (84% поданих позовів задоволено), у 2015 р. — 20 (48%), у першій половині 2016 р. — лише 6 (46%). У столиці України та деяких інших містах міська влада взагалі перестала звертатися до суду для заборони мирних зібрань. Водночас поліція посилила заходи безпеки під час мирних зібрань після вибуху гранати влітку 2015 р. з жертвами серед правоохоронців під час протесту проти змін до Конституції щодо особливого статусу Донбасу. У деяких регіонах досі застосовуються місцеві акти, що регулюють проведення мирних зібрань за радянським зразком, а окремі суди й надалі забороняють мирні зібрання, лише імітуючи застосування практики ЄСПЛ, а насправді ігноруючи її¹²⁸.

21.2. Нерозв'язані проблеми:

у 2017 р. парламент не прийняв законів щодо встановлення правових гарантій та механізмів реалізації свободи мирних зібрань. Зареєстровані у Верховній Раді України законопроекти – реєстр. №3587 і №3587-1 «Про гарантії свободи мирних зібрань» – згідно із Постановою Верховної Ради України від 21 лютого 2017 р. №1852-VIII включено до порядку денного шостої сесії Верховної Ради України восьмого скликання, але не розглянуто.

21.3. Відповідно до інформації моніторингу виконання Національної стратегії у сфері прав людини, відсутність закону перешкоджає відповідним державним органам ухвалювати

¹²⁷ Річна доповідь правозахисних організацій «Права людини в Україні – 2017» // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/unemozhlyvleniya-bezpidstavnoho-ta-neproportsijnoho-obmezheniya-prava-na-mirni-zibrannya-2017/>

¹²⁸ Аналітичний звіт Свобода мирних зібрань // Центр політико-правових реформ [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pravo.org.ua/img/zstored/files/DRI-UA_Freedom-of-Assembly_ua.pdf

підзаконні нормативно-правові акти та навіть методичні рекомендації, які регулювали б дії (чи рекомендували б дії) відповідних органів під час мирних зібрань¹²⁹;

достовірної офіційної статистики кількості проведених мирних зібрань в Україні досі не існує.

21.4. Фіксувалися випадки насилля з боку праворадикальних угруповань під час мирних акцій, присвячених гендерній рівності, меншинам¹³⁰.

21.5. На окупованому Кримському півострові протягом минулого року окупаційна влада значно посилила обмеження свободи мирних зібрань¹³¹. За інформацією правозахисників (станом на 20.10.2017), окупаційна влада Криму винесла 268 вироків учасникам мирних зібрань, 256 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності. Загальна сума штрафів, стягнута за участь у мирному зібранні, становить понад 2 мільйони 942 тисячі рублів. Найбільший штраф за участь у мирному зібранні сягнув 150 тисяч рублів¹³².

21.6. На проблемі системного порушення права на мирні зібрання наголошується у Тематичній доповіді Управління Верховного комісара ООН з прав людини «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)»¹³³, у доповідях Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні.¹³⁴

¹²⁹ Річна доповідь правозахисних організацій «Права людини в Україні – 2017» // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/unemozhlyvleniya-bezpidstavnoho-ta-neproportsijnoho-obmezheniya-prava-na-myrni-zibrannya-2017>

¹³⁰ Ужгородки вийшли на акцію // Перший.com.ua [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pershij.com.ua/uzhgorodki-viyshli-na-akciyu/>; Через погрози правих організацій на Форумі видавців не презентують дитячу книжку // Українська правда. Життя [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/09/11/226386/>;

Невідомі в Києві зірвали «Форум нацменшин України» // ZAXID.NET [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zaxid.net/nevidomi_v_kiyevi_zirvali_forum_natsmenshin_ukrayini_n1442051,

Окупанти заборонили мирні протести в Криму // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: [articles/okupanty-zaboronyly-myrni-protesty-v-krymu/](https://articles.okupanty-zaboronyly-myrni-protesty-v-krymu/)

¹³¹ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні // Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/Report-2018-1.pdf>;

¹³² У Криму з моменту окупації покарали 268 учасників мирних зібрань – правозахисники // Центр інформації про права людини [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://humanrights.org.ua/material/u_krimu_z_momentu_okupatsiji_pokarali_268_uchasnikov_mirnih_zibrann_prazozahisnikov

¹³³ Див.: Тематична доповідь. Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна). – С. 23 // Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://www.ohchr.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_Ukrainian.pdf&action=default&DefaultItemOpen=1

¹³⁴ Наприклад, Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 травня – 15 серпня 2017 року // Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://www.ohchr.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/Documents/Countries/UA/UARep19th_UKR.pdf&action=default&DefaultItemOpen=1;

Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 листопада – 15 лютого 2018 року // Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineNov2017-Feb2018_UKR.pdf

РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Належно врегулювати кримінальну відповідальність за катування й неналежне поводження.
2. Забезпечити належну фіксацію слідів катувань та реєстрацію заяв про злочини, пов'язані з ними.
3. Якомога швидше розпочати роботу Державного бюро розслідувань і забезпечити його здатність здійснювати ефективне розслідування катувань.
4. Вжити заходів для зменшення рівня безкарності катувань у контексті зміни підходів судів.
5. Змінити систему маркування правоохоронців, які застосовують силу.
6. Запровадити механізм онлайн скарги в пенітенціарних установах.
7. Створити механізми громадського контролю за поліцейськими відділками, а також за слідчими ізоляторами пенітенціарної системи.
8. У пріоритетному порядку вирішити проблему з медичним забезпеченням у пенітенціарних установах.
9. Запровадити належний механізм звільнення із пенітенціарних установ для термінально хворих.
10. Створити надійну систему запобігання самогубствам у пенітенціарних установах.
11. Закріпити у правовому полі гарантії та механізми дотримання права на мирні зібрання, включаючи судову практику, відомчі документи та практичне навчання представників органів влади.
12. Розробити і затвердити нормативним актом алгоритми дій поліції та інших правоохоронних органів щодо забезпечення громадського порядку під час проведення мирних зібрань та масових заходів, враховуючи дотичні рішення Європейського суду з прав людини та Керівні принципи зі свободи зібрань ОБСЄ/БДПЛ.
13. Поновити ведення диференційованої державної статистики щодо кількості проведених мирних зібрань та їх учасників, статистики застосування сили правоохоронцями до учасників та кількості затриманих осіб під час зібрань. Розробити ефективну уніфіковану методологію збору такої інформації та її узагальнення.
14. Вилучити із Закону України «Про запобігання корупції» норми, внесені законом від 23 березня 2017 р. №1975-VIII щодо е-декларування фізичних осіб, які здійснюють діяльність у сфері запобігання, протидії корупції (антикорупційних активістів).

15. Забезпечити впровадження у діяльність органів досудового розслідування мінімальних стандартів ефективності, встановлених практикою ЄСПЛ.

16. Забезпечити фіксацію та облік усіх порушень прав людини і основоположних свобод, які допускають органи окупаційної адміністрації на тимчасово окупованих територіях, застосування міжнародних механізмів для припинення цих порушень та відповідальності держави-окупанта.

Статистичні дані щодо злочинів на ґрунті нетерпимості,
подані Національною поліцією України

За 2015 р. до Єдиного реєстру досудових розслідувань було внесено інформацію щодо 79 злочинів: 49, передбачених ст. 161 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) Кримінального кодексу України за такими категоріями: расизм/колір шкіри – 1; національна, етнічна належність – 24; мова – 2; антисемітизм – 4; релігія – 15; обмежені можливості – 2; сексуальна орієнтація - 1. 30 злочинів за іншими статтями: катування (ч. 2 ст. 127) – 1; умисне вбивство (п. 14 ч. 2 ст. 115) – 1; пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст. 178) – 7; незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь (ст. 179) – 10; перешкоджання здійсненню релігійного обряду (ст. 180) – 11 злочинів. Водночас здійснювався контроль за розслідуванням у 78 кримінальних провадженнях, у яких вбачаються ймовірні мотиви расової, національної, релігійної та іншої нетерпимості¹³⁵.

Упродовж 2016 р. до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про 76 злочинів, скоєних на ґрунті нетерпимості: 50 відкрито за ст. 161 Кримінального кодексу України, 12 – за ст. 179, 8 – за ст. 180, 4 – за ст. 178. Крім того, проводилося розслідування за 68 фактами вчинення протиправних діянь, у яких додатково розглядався мотив нетерпимості¹³⁶.

За інформацією, наданою Національною поліцією України на запит Уповноваженого, протягом 2017 р. проводилося досудове розслідування у кримінальних провадженнях за 95 кримінальними правопорушеннями на ґрунті нетерпимості: 42 – упередження проти християн і членів інших релігій (не враховуючи антисемітизм і упередження проти мусульман), 26 – за національною/етнічною належністю, 6 – антисемітизм, 4 – мова, 3 – упередження проти Рома і Сінті, 2 – сексуальна орієнтація, 1 – обмежені можливості, 11 – інші ознаки. З 95 кримінальних проваджень лише за 4 провадженнями, кваліфікованими як «упередження проти християн і членів інших релігій (не включаючи антисемітизм і упередження проти мусульман)» обвинувальні акти було направлено до суду¹³⁷.

¹³⁵ У Нацполіції створено контактний центр від України з питань злочинів, учинених на ґрунті ненависті (інфографіка) // Національна поліція України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1830725>

¹³⁶ У 2016 році Нацполіція розпочала 76 проваджень за вчинення злочинів на ґрунті нетерпимості (ІНФОГРАФІКА) // Національна поліція України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/2104575>

¹³⁷ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні». – К., 2018. 661 с. – С. 521.